

ЗЕМЛЕДѢЛСКИ ПРѢГЛЕДЪ

СПИСАНИЕ ЗА ЗЕМЛЕДѢЛИЕ, СКОТОВѢДСТВО И
ДРЕБНИТѢ ЗЕМЛЕДѢЛСКИ ОТРАСЛИ.

БългарскитѢ агрономи на земледѣлската изложба въ Бѣлградъ.

На 30 Октомврий т. г. сръбското земледѣлско дружество празнува своятъ патроненъ празникъ *Св. Кралъ Милушъ*. На тази дата дружеството има всѣкогажъ водосвѣтъ, слѣдъ който се рѣже, по тамошенъ обичай, колачъ и се посрѣщатъ каненитѢ гости. Отъ нѣколко години спомѣнатото дружество е започнало да урежда на празника си и изложби: отъ начало само на овошки, другитѢ години постепенно сж застъпвали земледѣлски и зеленичарски произведения, миналата година и отдѣлъ птицевѣдна изложба, а тази година се застъпва и млѣкарството.

Извѣстна е цѣльта и важноста отъ подобни изложби, но нека признаеме, че Сърбия неиска съ тази изложба да парадира съ селско-стопанскитѢ си напръдакъ, а да запознае членоветѢ си съ материалнитѢ богатства на Сърбия и частно съ напръдка въ селско-стопанско отношение, въ продължение на една година т. е. отъ една до друга изложба; да покаже нагледно коя раса, коя овошка и прочие е по-константна за сръбската земя, за сръбското земестопанство.

Наредъ съ изложбата тази година, по инициативата на Г-на Вучка Богдановичъ, прѣдсѣдатель на дружеството и неговитѢ добри колеги, сж заредени конференции по разнитѢ селско-стопански отрасли и отъ колегиалнитѢ дебати на ратницитѢ по сръбското земледѣлие вадятъ една важна поука отъ миналото за бждащата селско-стопанска дѣйность на дружеството, на министерството, на правителството и на народа изобщо.

Тазгодишната изложба бѣ посѣтена и отъ нашитѣ — българскитѣ - агрономи. Наредбата на изложбата е по-вече отъ отлична, а най-важното, което трѣбва да се забѣлѣжи е, че сѣрбитѣ дѣйствуватъ вече по точно опрѣдѣлени пжтища за модеризиранieto на земледѣлието си; тѣ се не лутатъ вече, както насъ. Директива на тѣхното земледѣлие е дадена и изложбата показва ясенъ образъ на сполука. Българскитѣ гости бѣха 89 души, прѣдставители на 18 кооперации, които се прѣдставляваха отъ дружеството на българскитѣ агрономи. Тѣ бѣха посрѣщнати отъ секретара на сѣрбското дружество, Г-нъ Д-ръ Радича, още на Царибродската гара, а на Бѣлградската — отъ подпрѣдсѣдателя на дружеството, Г-нъ Иованичъ, който поздрави българскитѣ гости, отъ страна на сѣрбското земледѣлско дружество, съ нѣколко горѣщи думи. На този поздравъ отговори Г-нъ К. Илиевъ, управителъ на земледѣлското училище въ Борушъ, който благодари за сѣщата и каза цѣлѣта, съ която посѣщаватъ българскитѣ агрономи бѣлградската изложба и братскитѣ на българитѣ народъ.

Отъ гарата гоститѣ, съ фйтони, влѣзоха въ градътъ, гдѣто се настанаха по квартири. Сжщиятъ день агрономитѣ разгледаха бѣлградскитѣ бѣлѣжитости, а слѣдъ обѣдъ и мѣстността Топчи-дере. На 30 Октомври въ 9¹/₂ часътъ прѣдъ обѣдъ слѣдъ рѣзането на колача, прѣдсѣдателя на дружеството, Г-нъ Богдановичъ, при присѣтствието на краля, държа една съдържателна и напълно отговоряюща за подобни случаи рѣчь, съ която помоли Н. В. Краля Петра да отвори изложбата. Нѣ Величество обяви изложбата за открита. Слѣдъ малката закуска Краля обходи овощарскитѣ отдѣлъ, съпровожданъ отъ министритѣ, на земледѣлието Г-нъ Коста Стояновичъ, м-ръ прѣдсѣдателя Г-нъ Н. Пашичъ и м-ра на Правосѣдието Д-ръ Миленко Вѣсничъ.

Когато краля идваше въ птицевѣдниятъ павилионъ, той мина покрай българскитѣ земледѣлци, съ които се ржкува. Управителя на земледѣлското училище въ Борушъ му каза, че агрономическото дружество и делегати на разни земледѣлски дружества сж дошли въ хубавата Сѣрбия да посѣтятъ изложбата на земледѣлското дружество, отъ гдѣто ще отнесатъ всичко практично и хубаво съ себѣ си и да го присадатъ на българска почва. На тѣзи нѣколко думи Н. В. Краля отговори: »И така е. Вие ще се учите отъ насъ, а ние отъ Васъ.»

Прѣзъ днитѣ на изложбата българскитѣ гости бѣха свободни да я прѣглеждатъ всѣкой день, внѣ отъ другото врѣме

и отъ 12 до 2 часа, когато други посѣтители не се пускаха. Вечерята отъ 6 до 8 ч. имаше конференция по птицевѣдството, на която присѣтствуваха и българскитѣ гости, а вечерята имъ се даде банкетъ, въ една отъ залитѣ на хотелъ Паризъ, на който присѣтствуваха сръбскиятъ м-ръ на Земледѣлието, прѣдсѣдателя на дружеството съ своитѣ добри колеги, градскиятъ кметъ, главниятъ ветеринаренъ лѣкаръ и още много видни официални и неофициални поканени гости. На този банкетъ е каненъ и българскиятъ дипломатически агентъ Г-нъ Ризовъ, обаче той дойде по-късно, понеже е билъ каненъ на вечера у Министра на Правосъдието Г-нъ Вѣсничъ.

„И така е. Вие ще се учитѣ отъ насъ, а ние отъ Васъ“.

На вечерята се пиха много наздравици. Първата наздравица бѣ напитка отъ Министра на Земледѣлието Г-нъ Стояновича за прѣуспѣха на сръбското земледѣлие. Втората — отъ

Г-нъ Богдановича за здравето на Н. Ц. В. Князь Фердинанда и неговото августейше сѣмейство. Г-нъ К. Илиевъ, напи наздравица за Н. К. Величество кралъ Петръ I и неговиятъ домъ. Напи се наздравица отъ Г-нъ Богдановича за прѣуспѣването на българското земледѣлие и за здравето на българскитѣ агрономи, на която отговори Г-нъ П. Габровски, който пожела здраве на сръбскитѣ агрономи и успѣхъ на земледѣлското дружество.

Н. Кърджиевъ, директора на конезавода въ Кабукукъ, напи първъ наздравица за българо-сръбското обиденение въ икономическо отношение, на която отговори Г-нъ Коста Стояновичъ, Министеръ на Землодѣлието. Той изрично каза, че говори отъ свое име и отъ името на сръбското правителство. Съ нѣколко кратки, но ясни фрази той скицира тежкиятъ и съдбоносенъ зачатъкъ на сегашниятъ конфликтъ съ Австро-Унгария, която иска за себе си всичко, безъ да дава на малката Сърбия нѣщо, като гледа при това и да застраши нейната икономическа самостоятелност и самоопредѣленіе. Износътъ е билъ на прага, а Сърбия не е имала възможностъ да го изнесе. И въ тѣзи критически моменти, въ тази първа нужда, Сърбия е намѣрила симпатиитѣ и искрената и голѣма помощъ, както на голѣми така и на малки приятелски държави, а по-напрѣдъ отъ съседната братска държава — България. »И азъ моля Васъ — прѣдставители на българскиятъ земледѣлски народъ, отъ мое име и отъ името на сръбското правителство, на което азъ съмъ членъ, отъ името на цѣлиятъ сръбски народъ, да отнесете при връщането си въ България, поздравъ и благодарностъ за всички направени намъ услуги. Отнесете го и на българското правителство и на българскиятъ народъ. Сръбскиятъ народъ умѣе да цѣни своитѣ приятели всѣкогажъ. Отнесете и нашата честна дума, че ако и България бжде въ нужда, нека има вѣра и сигурността, че ще намѣри всѣкога у братския вамъ народъ помощъ и защита.» Пиха се наздравици още отъ Г. г. Гавраиловичъ, Бързаковъ, Иваничъ, Градинаровъ и пр. Ние въ особена статія ще разгледаме рѣчта на Г-нъ Иованича, тѣй като тя съдържа много интересни мисли по общата дѣйностъ на сръбското и българското агрономически дружества.

На 1 Ноември българскитѣ земледѣлци прѣгледаха акционерната скотобойна въ Бѣлградъ, до гдѣто имъ се отпусна и специаленъ влакъ. Въ сжщото врѣме, когато гоститѣ разгледаха скотобойната, дойде краля, който наново бесѣдува съ

българскитѣ земледѣлци. Слѣдъ обѣдъ прѣгледаха тютюновата фабрика на сръбскиятъ монополъ и машинената фабрика на братя Р. Гочевца. На 2 сжщи отпхтувахме съ смѣсенятъ тренъ за Чуприя, гдѣто прѣгледахме Държавния заводъ въ Добричево и нисшето земледѣлско училище до самиятъ градъ. На 3 посѣтихме гр. Нишъ, гдѣто разгледахме Държавния оwoщенъ разсадникъ, винарната изба на Поповичъ, Келе-Куле и пастъоровиятъ институтъ и на 4 се завърнахме въ София.

Това е официалниятъ отдѣлъ на посѣщението на българскитѣ агрономи въ Бѣлградъ. Ще съобщиме и специалниятъ.

СКОТОВЪДСТВО.

КАТЪРЪТЪ

Съ прискрѣбие трѣбва да забѣлѣжимъ, че това толкова полезно животно за земледѣлца — катъртъ, започва да намалява все по-вече и по-вече, (особенно въ Сѣв. България) и ако това така се продължава, то не е чудно и даже да изчезне. Дѣйствително за чудение е, дали нашия земледѣлецъ още не е разбралъ ползата, която това скромно животно принася или пъкъ нѣкой прѣдразсѣдкъ или невежество го запираатъ да го не отгледва.

Катъртъ е мелезъ (хибридъ); той е продуктъ отъ кръстосването на магарето съ кобила. Единъ ученъ френски агрономъ, Жакъ Бюжолъ, ето какво казва за катъра: »ако катъра не съществува, то трѣбва да се изобрѣти«. Съществуването на катъра не е вчерашно, той е извѣстенъ по-вече отъ 1500 години прѣди нашата ера.

Катъртъ е едно кораво (ярко) и съ една интелегентность, по-голяма отъ колкото тази на коня; той по-вече се привързва къмъ господаря си, отколкото коня и за него съставлява единъ по-прѣданъ и по-невзискателенъ служителъ. При това, освѣнъ че катъра въ националното богатство играе роль, но и въ националната отбрана заема почтено мѣсто. Примѣритѣ сж много прѣсни съ модернитѣ войни: Италия съ

Абисиния, Америка съ Филипинитѣ, Англия съ Трансвалъ и пр. въ които катъра е игралъ важна роль въ прѣнасянето на артилерията.

Когато изучаваме катъра въ физиологическитѣ му подробности намираме, че неговиятъ най-близъкъ родителъ (баща) е магарето.

Неговата глава, уши, гърди, гърбъ, плещи, крака и копита сж страни, много по-корави отколкото тѣзи на магарето и коня; освѣнъ това той по-добрѣ издържа лишенията на храна и въ сжщностъ не възискателенъ относително качеството на водата.

Зжбнитѣ, кръвнитѣ и нервнитѣ ткани сж по-сыпротивителни, отколкото тѣзи на коня и той е по-внимателенъ и неговитѣ движения сж по-усигорени а това обяснява, че солидността на неговия кръвъ е станала пословична.

Катъратъ не е животно за трѣсъ или карьеръ, но при все това, има много, които бърже ходятъ. Изобщо, въ това отношение, той е по-доленъ отъ коня.

Катъра е много наблюдателенъ и винаги не се довърява на новоститѣ. Катърътъ извършва разна служба на господаря си и ето защо, той има интересъ да го третира съ добро, понеже това е най-доброто сръдство да бжде той кротъкъ, миренъ и послушенъ, въ противенъ случай той скоро започва лошитѣ си маниери, стига да е малтретиранъ или просто разсърденъ.

Относително товарътъ, катъратъ е по-коравъ, отколкото конятъ, неговата трайность сжщо е по-голѣма. Той издържа въ работа отъ 25 — 30 години, безъ да се яви нѣкакво изхабяване на краката му. Неговата корава направа по-лесно се съпротивява на климатическитѣ суровости, отколкото коня; тази му коравина и живость прави единъ производителъ на твърдѣ економическа сила.

Най-силния катъръ по-лесно се поддържа, при добри условия въ работата и здравие съ една по-слаба храна, отколкото тази необходима за единъ конь, който наравно съ него работи.

Ако катъра е редкостъ въ насъ, както въ селата сжщо и въ градоветѣ, то изключително се отдава на прѣдразсѣдка относително неговия характеръ и ний трѣбва да се отклонимъ отъ това и да кажемъ: че това животно не е лоши, но когато го нападнатъ се защищава.

Прѣдъ коня, катъратъ има още това голѣмо прѣимущество че е по-скорозрѣлъ, отъ него. Той започва да работи отъ 18-я мѣсець и въобще на четвъртата година тканитѣ му сж

по-съпротивителни отколкото онѣзи на коне съ по на 6 години. Въ другитѣ, по-напрѣднали, страни има катъри съ по-добро развито тѣло, даже равни на най-едритѣ, за тежакъ тваръ, коне. Това развитие изключително се дължи на едно наследство на майката (кобилата) и на една по-изобилна и богата храна.

Има катъри и маски.

За да се произведе единъ катъръ, то се тегли кобила на магаре, а да се получи маска, тегли се магарица на малъкъ жребецъ. Въобще маскитѣ сж по-легки и пѣргави, отколкото катъритѣ.

На западъ голѣмитѣ катъри се цѣнятъ отъ 1800 — 2000 лева, а англичанитѣ, въ врѣме на бурската война, ги копуваха изъ Италия и Франция 3 — 4 — 5000 лева едина, разбира се добъръ катъръ.

Хр. Мжизовъ.

Овощарство.

Какъ трѣбва да се отгледватъ овощнитѣ дървчета.

За да може овощното дърво да живѣе дълго врѣме, да започне на врѣме да ражда при това изобилно и доброкачествени плодове, това зависи отъ много условия, но прѣди всичко зависи най-вече отъ правилното му отгледване прѣзъ врѣме на вирѣнието. На много мѣста овощното дърво е оставено на произвола на сждбата и при него се отива само съ кошница, въ врѣме на беридбата, а прѣзъ всичко останало врѣме не се поглежда никакъ, ето защо често пкти се срѣщатъ оплаквания, какво че овощнитѣ дървета не раждали и не траяли дълго врѣме. Плодоношението и продължителния животъ на едно дърво зависи отъ съвкупното състояние на цѣлия организъмъ т. е. отъ състоянието на самитѣ му органи — корени, стебло, листа, цвѣтове и пр. Всѣкой единъ отъ тия органи е съставна часть отъ дървото и въ пряма зависимостъ върху неговия животъ и рожба. Ето защо за да бжде дървото трайно и плодоношението му правелно азъ ще разгледамъ въ кратки черти, какъ правилно трѣбва да се от-

гледватъ поотдѣлно неговитѣ части или органи. Тия наставления ще се отнасятъ за посаденитѣ вече на постоянно мѣсто дървета.

1. Наставления за коренитѣ. Коренитѣ на дървото сж най-важната негова часть, защото тѣ сж които, като артерии прѣснати изъ почвата, изсмукватъ хранителнитѣ вещества и ги прѣдаватъ за хранене на самото дърво. При едно поврѣждане или гниене и изсѣхване на коренитѣ, умира и самото дърво. Ето защо стопанинътъ трѣбва да гледа щото дръвчетата при присаждането да иматъ добри корени но и послѣ да се отгледватъ правилно. Работитѣ около коренитѣ се заключаватъ въ: 1) разкопаване на почвата около дърветата, 2) тѣхното поливане и 3) наторяване.

1) *Разкопаването на почвата* около дърветата е едно отъ най-важнитѣ условия за силното развитие на всѣко едно растение. Освѣнъ другото, съ помощта на тази работа, ний улѣсняваме свободния достѣпъ на въздухътъ до коренитѣ, но се постига и друга една още твърдѣ важна цѣль: рохкавия върхенъ слой на почвата, около дървото, прѣпятствува на изпарението на почвенната влага изъ долнитѣ пластове. Влагата въ плътната почва, вслѣдствие капилярността, прѣминава лесно и се повдига отъ долнитѣ пластове и е недостѣпна за коренитѣ; ако почвата е прѣтъпкана до горѣ, до самата повърхность, то и влагата лесно ще достигне до самата повърхность и отлетѣва въ въздухътъ. Разкопаването на горния слой на почвата именно спомага за запазване на влагата. Освѣнъ това рохкавата земя поглѣща значително количество вода въ видъ на роса, водни пари и други много по-вече отъ колкото плътната —нераскопана. Така щото, съ помощта на раскопаването ний задържаме и увѣличаваме влагата въ почвата, толкова необходима за живота на растението. Ето защо французитѣ твърдѣ справедливо наричатъ копането «сухо поливане». Самото раскопаване трѣбва да става съ една мотика, като раскопава навсѣкждѣ подъ дървото, особено къмъ крайщата, кждѣто пада короната, защото именно тамъ се намиратъ най-тънкитѣ и власести коренчета които приематъ храната. Копането става на една дълбочина отъ 10 — 15 см. и се извършва 3-4 пкти прѣзъ годината: пролѣтъ веднажъ, два пкти прѣзъ лѣтото и веднажъ прѣзъ есенята, а ако ваятъ често дъждове добръ е слѣдъ всѣки дъждъ, като поизсѣхне, да се раскопае и отстрани образувалата се кора.

2) *Поливане.* Поливането на овощнитѣ дървета е твърдѣ

важна работа за коренитѣ и живота на самото дърво, понеже водата разтвара минералнитѣ материи и ги прави приемливи за коренитѣ, но въ мѣстности влажни и при чести дъждове не трѣбва да се прибѣгва до него. А пъкъ въ мѣста сухи, то е необходимо, особено за първитѣ години. Въ сухи години поливането не само че увеличава плодоношението, но подобрява и качеството на плодоветѣ. Въ неполиванитѣ градини плодоветѣ узрѣватъ прѣждеврѣменно, прѣди да достигнатъ нормалната си величина и оставатъ долнокачествени. Особено поливането е полезно въ легкитѣ, рохкави почви, кждѣто сушата може свършено да отнеме плодородието. Ако почвата е псбита и малко влажна тогава поливането не трѣбва. Младитѣ дрѣвчета, ако се засуши, трѣбва да се поливатъ. Поливането трѣбва да става веднажъ въ мѣсеца, но изобилно, като на едно дърво се налѣятъ 50 — 60 литри вода, като се направя около стеблото прѣстыта като паница за задържане на водата. Щомъ водата се попие отгорѣ се наслагва слама или друга трѣва, която да прѣпятствува на изпарението на влагата. Възрастнитѣ градини, ако има вода добрѣ е да се поливатъ и тѣ, обаче ако почвата се държи рохкава, излишно е всѣкакво поливане.

3) *Торение.* Колкото ще и да бжде силна почвата, то пакъ материитѣ въ нея се изчерпватъ и коренитѣ, като не могатъ да срѣщнатъ никакви храни, дървото започва да страда. Ето защо тукъ се явява нужда отъ доставяне искусствено храна, което става съ наторяването. Торението на овощнитѣ дървета най-добрѣ е да става съ оборски торъ. Съ помощта на торението на старитѣ овощни дървета, които сж истощени отъ плодоношението и нѣматъ вече сила за образуване на плодни пъпки, то като се натори заставя се да покара нови лѣторасти и се подобрява самото дърво, слѣдователно и плодоношението му. При младитѣ, пъкъ дървета торението ги кара да образуватъ по-вече и силни клонки. Торението на овощнитѣ дървета не трѣбва да става повърхностно, защото неговитѣ корени сж надълбоко въ почвата, затова хвърления отгорѣ, по повърхността, торъ не само, че не достига до коренитѣ, но ѣ отива безполезно като наторява само буренитѣ отгорѣ. Ето защо при торението трѣбва да гледаме да поставимъ торътъ по възможность по-близо до коренитѣ, а това става тъй: около стеблото, тѣкмо гдѣто падатъ крайнитѣ клонки на короната се изкопава една вада дълбока 40—50 см. и широка 70—80. На дѣното на тази вада се насипва торътъ на единъ пластъ

отъ 15 — 20 см. напълва се съ вода и се оставя. Когато водата се попие въ почвата трапътъ се изпълня съ изритата отъ по-рано прѣстъ. Ако при копането се срѣщне нѣкой коренъ той се пази за да се не прѣсича. Такова едно наторяване трѣбва да се прави на всѣки 4 — 5 години. Това наторяване най-добро е да се извършва есень. При запълването на трапътъ да се гледа горния слой да падне отдолѣ на дъното, а долната мъртва прѣстъ да остане отгорѣ. Младитѣ пкъ дръвчета се торятъ повърхностно, като се нахвърля торътъ отгорѣ и се прѣкопва дълбоко почвата. И тукъ наторяването трѣбва да става есень щото отъ дѣйствието на дъждовната и снѣгова вода всички хранителни отъ торътъ вещества да паднатъ до коренитѣ близко. При повърхностното разхвърляне на торътъ близко около стеблото не трѣбва никакъ да се оставя торъ, защото коренитѣ не сж тамъ, а отстриани подъ самата корона. Младитѣ дървета може да се торятъ още и съ теченъ торъ. Той е такъвъ, че въ вода се размива тора и съ нея се поливатъ дръвчетата.

Такива сж накъсо, грижитѣ около коренитѣ на овощнитѣ дървета, които акъ се спазятъ ще имаме винаги добра градина съ още по-добри плодове. Сега нека да видимъ грижитѣ около кората.

II. Наставления за кората. Кората за дървото не е нищо друго, освѣнъ както кожата на нашето тѣло. Тя е вънкашната частъ, която се допира до въздухътъ, свѣтлината и топлината. Въ разнитѣ видове дървета тя бива различна, обаче прѣдзначението ѝ е едно и сжщо. Въ младитѣ, правелно отгледвани дръвчета кората е чиста и гладка, но съ течение на врѣмето тя надебелява, образуватъ се по нея пукнатини, така щото при растенето на стеблото не расте и тя, а се напуква и опадва, а подъ нея се образува млада кора. Оставената така напукана кора не само, че е безполезна за дървото, но по-скоро му прѣнася значителне врѣда, Тукъ подъ нея и между пукнатинитѣ разнитѣ пеперуди и насѣкоми намиратъ най-сгодно мѣсто за снасяне яйцата, кждѣто тѣ прѣзимуватъ и напролѣтъ като се излюпятъ запълнуватъ по кловетѣ и унищожаватъ листата и плодетѣ. Така щото такава кора не е нищо друго, а единъ добъръ приютъ за насѣкомитѣ. Ето защо кората трѣбва да се чисти. Почистването на старата кора за дървото е сжщото нѣщо, каквото за насъ къпането. Отъ друга страна по кората често пжти, особено въ влажнитѣ мѣста, ще срѣщнемъ разни лишей и мжхове, които залепнали

на кората смучатъ сокътъ му и слѣдъ нѣколко години дървото изсъхва. Всичко това най-добрѣ може да се отстрани съ попоцѣта на чистенето. Кората трѣбва да се почиства отъ старата суха и напукана кора, а освѣнъ това и отъ самитѣ лишей и мъхове. Чистенето може да стане прѣзъ всѣко врѣме на годината, само не зимѣ въ мразоветѣ. Най-добри за тази цѣль сж дъждовнитѣ и влажни дни, въобще когато кората е мекка и влажна, та може по лесно да се откъртва, и отрива лишеятъ. Чистението на кората става като се вземе твърда четка и съ нея се отрива кората, но това е за младитѣ дървета, а за старитѣ се взема единъ тѣпъ остарѣ ножъ и съ него се окъртва старата кора. При стъргането съ ножъ да се гледа да се не поврѣди отдолу младата кора. При стъргането на кората отдолѣ се постила нѣкой парцалъ върху когото се събиратъ падналитѣ части и се изгарятъ, защото тѣ сж пълни съ яйца и насѣкоми. Слѣдъ почистването по този начинъ на кората, трѣбва да се извърши още една работа — именно на мазването ѝ. Намазването на кората се прѣдприема съ цѣль да запази очистената кора отъ вѣнкашнитѣ влияния и да унищожи останалитѣ още паразити. Намазването на кората става съ варь. Варьта се размива въ единъ сждъ до като стане като млѣко и съ една четка или парцалъ се намазва по дървото. Вареното млѣко никакъ не е врѣдително, а е полезно за дървото, то убива насѣкомитѣ и яйцата, които се намиратъ подъ кората; бѣлия цвѣтъ на кората отражява слънчевитѣ лжчи, отъ което дървото се нагрѣва слабо и развива малко по късно и запазва отъ къснитѣ пролѣтни слани. Мазането съ варь трѣбва да става всѣка година.

Почистеното тѣй, отъ кората, дърво оживява, листата му добиватъ хубавъ и здравъ тѣмнозеленъ видъ и започва да ражда изобилно. Това е една работа, която всѣки градинарь трѣбва ежегодно да извършва.

III. *Наставления за кухинитѣ.* Често пжти, а най-вече старитѣ дървета отгорѣ започватъ да гниятъ и изкухяватъ. Ако не се погрижимъ да спрѣмъ по нататѣшното гниене то дървото съ нѣколко години по рано ще свърши своя животъ. Ако въ градината си имаме нѣкое кухо дърво, то съ него постъпваме тѣй: най-първо се изчистя дупката отъ гниlostьта и се напълня съ хорусанъ, като най-отгорѣ се замазва съ гипсъ или циментъ. Щомъ нѣмаме гипсъ или циментъ, тогава пакъ се запълня съ хорусанъ, размѣсенъ съ ситно нарѣзани косми, козина или калчища и замазва отгорѣ гладко. Прѣглед-

ватъ ли се често дърветата и да се постъпва тъй при образувалитѣ се кухни, то ще се спасятъ дърветата отъ гибель. Запѣлнената тъй кухня е запазена отъ дѣйствието на въздухътъ и влагата, зарасва вътрѣ и дървото си е вече здраво.

Така се постъпва при образувалитѣ се вече кухни, но главното внимание на ступанинътъ е да гледа щото да се не образуватъ тѣ, защото е много по-лесно да се прѣдпазимъ отъ болѣстѣта отъ колкото да я лѣкуваме. Прѣдпазването се състои че въ врѣме на кастренето, кловетѣ да се рѣжатъ гладко и ранитѣ замазватъ съ овощарски воскъ или друго нѣщо за да не може дъждовната вода да влиза и причини разлагането.

Наставления за короната. Прѣди всичко необходимо е да се знае какво нѣщо е корона и какво значение има тя за животътъ на дървото и неговото плодоношение, отъ което ще се заключи дали внимателно или небрѣжно трѣбва да се отнасяме съ нея. Обикновенно въ подземната частъ на дървото различаваме двѣ главни части — една долня, дебела и гладка, която започва отъ земята и на извѣстна височина се разклонява и се нарича стебло, и друга горня надъ стеблото, силно разклонена и се наричатъ клонове. Кловетѣ биватъ нѣколко главни, отдѣляющи се отъ самото стебло, които послѣ се разклоняватъ на нѣколко второ и третостепени, окичени съ клонки отъ разна дебелина и възраст. Всичкитѣ тия клонове и клонки взети наедно се наричатъ корона на дървото. Короната заедно съ своитѣ клонки сж носители на плоднитѣ и дрѣвесни пъпки на дървото, слѣдователно носители на неговото плодородие и животъ. Дърво съ добра и правелно отгледвана корона, дава всѣкога по-добри, по-вече и отъ добро качество плодове, отъ колкото онова съ занемарена гжста и оставена на произвола корона, а желанието на всѣки единъ ступанинъ е да има по-вече, при това и добри плодове въ своята градина. Отъ друга страна, добрѣ гледаната корона продължава живота съ нѣколко години по-вече на дървото. Такова е накъсо значението на короната въ овощното дърво, обаче мнозина не обрѣщатъ никакво внимание на това; като тѣхната първа и послѣдня работа около нея се състои да обертатъ плодетѣ, кога узрѣятъ, и пакъ настояватъ, че дървото не било раждало или започнало да съхне.

Правелното отгледване на короната въ овощното дърво трѣбва да започне още отъ първата му година, тъй както и доброто и правелно рѣзане на лозата захваща още отъ главенето. Обикновено дрѣвчето още до като е въ разсадника

третята или четвъртата години му се оставятъ петъ клонки—бжджща негова корона и една въ срѣдъ права, шеста, за остъ, която крѣпи първитѣ и служи за продължение на стеблото. Отъ разсадникътъ дръвчетата се копуватъ такива. Щомъ дръвчетата се доставятъ и посадятъ на постоянно мѣсто съ едно остро ножче отрѣзвате една трета отъ върхътъ на тия клонки, но така щото пъпката, до кждѣто отрѣзвате, да бжде обѣрната на вънкашната страна, защото тя ще служи за продължение на клона, и ако е отъ вътрѣ ще се допрѣ до остъта и другитѣ клонове и ще се образува корона гжста и лоша. Срѣдната остъ сжщо така отрѣзваме. Това отрѣзване се прави съ двойна цѣль — едно да се намалятъ пъпкитѣ на дръвчето, които резервната му храна ще отхрани до тогава до като започнатъ коренитѣ да поематъ и придаватъ, слѣдователно гарантира сигорността на прихващанието и друго дава начало на правелната му коронка. Прѣзъ лѣтото се гледа щото тия начални клонки да бждатъ наредени около срѣдната остъ правелно и образуватъ нѣщо като чаша.

Въ първата година тѣй гледаното дърво ще даде съвсѣмъ слабъ прирастъ. Сега се прѣдприема едно почистване на короната, като всички вътрѣшни клонки, които ще прѣчкатъ на правелното развитие се отрѣзватъ до дъното. Клонкитѣ, които развалятъ симетрията на короната, се отрѣзватъ на двѣ-три пъпки, отъ които пъкъ ще се образуватъ плодни клонки. Най-послѣ върховетѣ на клонкитѣ въ началото на Августъ се прищипватъ за да могатъ да узрѣятъ по-добрѣ тѣхнитѣ пъпки. Слѣдъ двѣ или три години оставяме втори етажъ, което става, като отмѣримъ на остъта 45 сантим. отъ най-горния клонъ на коронката и отъ това нагорѣ прочитаме шесть пъпки и го отрѣзваме. Отъ тия пъпки подобно на първия етажъ ще отгледаме втори отъ петъ клона и единъ срѣденъ за остъ. Подиръ други двѣ години оставяме и третия етажъ клонове. Клонкитѣ трѣбва да гледаме да образуватъ съ срѣдната остъ жгълъ отъ 45⁰. Всички по-близки клонки се отдалечаватъ съ чаталчета, а далечнитѣ—сближаватъ съ връзки. Всички вътрѣшни и долни клонки да се рѣжатъ за плодни клонки. Рѣзането всѣкога да става надъ пъпката, която да е обѣрната на вънъ, щото израслия отъ нея лѣторасъ да не отива въ короната. Формирането на ябълковитѣ и крушови дръвчета е еднакво; сливитѣ, черешитѣ, вишнитѣ, прасковитѣ може безъ всѣкаква опасностъ да се оставятъ сами да си образуватъ короната, но само, че тукъ пакъ трѣбва да се по-

чистватъ всички вътрѣшни клонки, които явно прѣчкатъ и заглушаватъ короната.

Съ това работата около короната не се свършва. Всѣка есенъ или пролѣтъ овощарьтъ трѣбва да направя една щателна ревизия на короната на всѣко дърво, било то младо или старо и отрѣзва всички вътрѣшни клонки, всички счупени, изчеснати и сухи. Отрѣзването трѣбва да става гладко съ трионъ и послѣ замазва съ овощарско лѣпило или друго нѣщо. Това трѣбва да става, защото, ако се оставятъ сухитѣ клонове тѣ загниватъ и лѣсно се поврѣждатъ и другитѣ, и старитѣ дървета лѣсно изкуфяватъ, за което казахме по-рано. Вътрѣшността на короната трѣбва всѣкога да се държи чиста, за да може лѣсно да прониква въздухътъ и свѣтлината вътрѣ, защото само тогава може да има добри и по-вече плодове. Азъ мисля, всѣкой единъ е забѣлѣжилъ, че дърво съ редка и достъпна за въздухътъ и свѣтлината корона, има по-вече и по-едри плодове, а онова съ гжста и кичеста нѣма, или ако има тѣ биватъ малко, дребни и отъ лошо качество. Ето тогава отъ какво значение е да се гледа правелно короната на дървото.

Дебелитѣ клонове на короната, подобно на стѣблото, се нападатъ отъ лишей, мжхове, разни щитоносни въшки, кръвна въшка при ябълката, подъ напуканата кора се пазятъ яйца отъ насѣкоми па и самитѣ тѣ и пр. още паразити, които спиратъ развитието на дървото. За тѣхъ трѣбва своеврѣменно да се взематъ мѣрки, като лишейтѣ и мжховетѣ съ единъ твърдъ парцалъ отъ козинявъ чуваль, въ нѣкое влажно врѣме се изтрива, сжщо както и при стѣблото, а за разнитѣ паразити употреби съответствено лѣкарство, за което ще кажемъ по-нататъкъ въ настоящето списание.

Такова е накѣсо отгледването на короната, и всѣки ступанинъ, който спазва това ще има ежегодно по-вече и доброкачествени плодове и градината му ще трае нѣколко години по-вече, па и желанието на всѣкиго е това.

Наставления за листата. Листата сж едни отъ най-важитѣ органи на овощното дърво па и на всѣко едно растение. Тѣ покриватъ младитѣ вѣйки и съ своята зеленина придаватъ единъ много добъръ изгледъ на дървото, разхлаждатъ околната повърхность и всѣляватъ приятно чувство въ душата на человекъ. Но не е само това. Листата иматъ друго много по-важно значение. тѣй като тѣ сж, ако може така да се каже, душата на растението. Тѣ извършватъ най-важния процесъ — дишанието, слѣдователно тѣ сж бѣлия дробъ на дървото.

Отстранимъ ли тѣхъ, растението спира своя растежъ, плодоветѣ оставатъ зелени, падатъ и то е осждено на гибель. Въ това всѣкой ще се увѣри, защото е виждалъ, особено тия години при лозята, листата на които бѣха изсушени отъ пераноспората, какъ гроздето имъ остана зелено и дребно, прѣчкитѣ слаби и за другата година плодородието намалено до минимумъ. Така щото листата сж органи, чрѣзъ които растението добива храна за своето тѣло и плодоветѣ. При дишаннието тѣ приематъ денемъ, при слънчевата свѣтлина, изъ въздухътъ вѣглеливата киселина, която съеденена съ вода и отъ дѣйствието на хролофиловитѣ (зеленитѣ) зрѣнца на листътъ, образува захаръ и скорбяла. Тѣзи вещества се разпрѣдѣлятъ по цѣлото растение и отчасти служатъ за неговото хранение, а отчасти се натрупватъ въ плодоветѣ. Така щото бсзъ помощта на листата не могатъ нито лѣтораститѣ да растътъ, нито пѣкъ плодоветѣ да зрѣятъ.

Като се знае всичко това, то трѣбва да гледаме да запазимъ листата да бждатъ винаги здрави и зелени. По никакъв начинъ не бива листата на младитѣ овощни дървета да се шумулятъ, както това мнозина практикуватъ есень слѣдъ гроздоберѣтъ, та да не ги ѣдялъ добитѣкътъ. Лѣторастѣтъ, отъ когото сж снѣти листата, остава зеленъ, слабъ и прѣзъ зимата помрѣзва. Сжщото това е и за старитѣ дървета. Често пжти листата се нападатъ отъ разни плѣсени, ржжди, листни въшки и други такива, които ги изсушаватъ и дървото пострадава. За да се запазятъ листата отъ маната или ржждата, добрѣ е да се напрѣска два-три пжти съ бордошка каша — $1\frac{1}{2}$ — $2\frac{0}{0}$, приготвена сжщо тѣй както и за лозата. Ако ли пѣкъ се нападнатъ отъ листнитѣ въшки, то най-добрѣ е да се прѣскатъ съ тютюневъ растворъ или квасинъ. Прѣскането за малкитѣ дрѣвчета става съ прѣскачката, съ която ржсимъ лозята, а за голѣмитѣ има друга, специално за дървета. Не по-малка врѣда нанисатъ на листата и разнитѣ гжсеници, които като изядѣтъ листата, дървото заприличва като че ли е опожарено. За да се спаси градината отъ тия лакоми гости, трѣбва есень, като паднатъ листата да се събиратъ всички гжсенични гнѣзда и се изгарятъ. Прѣзъ пролѣтъта пакъ да се повтори и прѣзъ всичкото врѣме, когато се забѣлѣжатъ да се унищожаватъ. По този начинъ ще се спасимъ отъ разнитѣ паразити, листата ще останатъ зелени, а отъ това ще имаме и добри плодове.

Наставления за плодоношението. Цѣлия трудъ и грижи на ступанинѣтъ на овощната градина се въртятъ всѣ около пло-

дѣтъ т. е. какъ да има по-вече и по-добри плодове. Плодоношението на едно дърво зависи отъ много условия, като сортътъ, климатъ, почва, гледане и много други още, които ний тукъ нѣма да разглеждаме, понеже всичко казано до сега има пряма или косвенна връзка съ него. Плодоветѣ се добиватъ отъ цвѣтове, ето защо прѣди всичко трѣбва да се погрижимъ што да запазимъ градината въ врѣме на цвѣтенето отъ пролѣтнитѣ студове. Това може да се постигне, като принуждаваме дървото да цвѣти по късно или пъкъ ако е разцвѣтѣно да прѣдпазимъ градината отъ сланиѣ. За да прѣдпазимъ дървото отъ ранно развитие постъпваме така: прѣзъ зимата на-риваме снѣгъ около стеблото (дърнерътъ) и гледаме што земята около стеблото да бѣде дълго врѣме влажна. Отъ влагата движението на соковетѣ започватъ късно и цвѣтенето започва тогава, когато е минала всѣкаква опасностъ отъ слани. Само, че при трупане на снѣгътъ пакъ трѣбва да бждемъ внимателни, защото ако мѣстото е ниско и натрупаме много снѣгъ то влагата ще стои късно и коренитѣ ще започнатъ да гниятъ. Щомъ мѣстото е равно или високо безъ всѣкаквъ страхъ можемъ да трупаме снѣгъ. Мазането дърветата съ варъ сжщо помага, понеже не позволява да се нагрѣва силно стеблото и се задържа движението на соковетѣ.

Когато вече градината т. е. дърветата, сж се разцвѣтѣли, тогава можемъ да запазимъ цвѣтоветѣ само съ димъ. Това пъкъ става, като още прѣзъ деньтъ на нѣколко мѣста изъ градината натрупаме гнила слама, буклукъ и др. подобни. Щомъ мине срѣдата на нощта, и ако се прѣдвизжда да има слана, което се познава ако бжде ясно, сламата се запалва, отъ което надъ градината се образува облакъ отъ димъ, който не позволява падане на слана. По този начинъ цвѣтоветѣ се прѣдпазватъ отъ помръзване, а заедно съ тѣхъ и самото плодородие. Ако имате пъкъ само едно дърво то поставете сламата подъ самото него или отъ оная страна, отъ кждѣто духа вѣтрътъ.

Друго едно още важно условие за плодоношението е што при брането на плодетѣ да се не брулятъ съ пѣртъ защото така се поврѣждатъ и изтрошаватъ много цвѣтни клонки и пѣнки, които за идущата година ще ни дадѣтъ плодове. Брането трѣбва да става като се късатъ съ ржка или трѣскалъ, по този начинъ плоднитѣ клонки оставатъ и бждащето плодonoшение е гарантирано.

Отгледване на Фастъцитѣ.

Отъ гдѣ произлизатъ фастъцитѣ?

Точни свѣдения за мѣстопроизхождението на фастъцитѣ нѣма. Нѣкой считатъ че тѣхното отечество е Африка, други — Азия, а трети — Америка, обаче повечето ботаници се слагатъ въ едно мнение, а именно че родината на фастъцитѣ е Бразилия въ Америка, тѣй като тамъ се срѣщатъ въ диворастяще състояние шесть други вида *Arachis*. А. Декандолъ мисли че културнитѣ фастъци сж произлезли отъ единъ отъ шестѣхъ диворастящи вида въ Бразилия, затова именно схцинскитѣ фастъци не сж намерени и немогатъ да се намерятъ никждѣ да растятъ въ диво състояние.

Споредъ Декандола фастъцитѣ сж прѣнесени отъ Бразилия въ Гвинея отъ търговци — негри, а въ южно-азиатскитѣ острови — отъ португалцитѣ и то въ края на 16 столѣтие.

Въ Садовското земледѣлско училище сж отгледвани фастъцитѣ най-напрѣдъ въ 1899 година, гдѣто сж испратени отъ Министерството на Земледѣлието.

Въ с. Гигенъ Плѣвенско сж съти фастъци прѣзъ 1901 г. и отъ 2 декара сж получени около 100 килограма.

Ботаническитѣ особености на фастъцитѣ.

Фастъка принадлежи къмъ бобовитѣ растения и се казва латински *Arachis hypogea*. Фастъцитѣ се атличаватъ отъ другитѣ бобови растения, както по стеблата и листата си, така сжщо и по другитѣ си части, а най-главната ботаническа особеностъ на това растение се заключава въ това, че слѣдъ като растението прѣцвѣти, плодника нараства въ видѣ на шипъ, се забива въ земята и тамъ образува плодтъ. Това свойство на фастъцитѣ трѣбва да се знае отъ земледѣлцитѣ, защото само тогава ще могатъ да си обяснятъ причинитѣ, по които фастъцитѣ се загърлюватъ толкова често прѣзъ лѣтото. Фастъцитѣ цвѣтатъ въ продължение на цѣлото лѣто.

Условия за отгледването на Фастъцитъ.

1. Климатъ.

Фастъка у насъ често пжти страда отъ раннитѣ пролѣтни студове и отъ сланитѣ, които падатъ въ изобилие прѣзъ м-цъ Мартъ и Априлий, затова той небива да се сѣе по-рано отъ 1-и Априлий. У насъ може да расте на всѣкъждѣ по низкитѣ мѣста, когато въ балкана, гдѣто вегетационната годишна температура е значително низка, фастъцитѣ немогатъ да узрѣватъ.

2. Почва.

Фастъцитѣ растятъ по-добрѣ и даватъ по добри приходи, когато се отгледватъ на черноземнитѣ пѣсткливи и влажни почви (кумсалъцитѣ). Земи, които образуватъ силна, кора слѣдъ дъждъ, не сж толкова прѣдпочтителни за отгледването на фастъцитѣ, защото цвѣтнитѣ шипове на това растение немогатъ така лесно да се забиватъ въ почвата, гдѣто образуватъ плодътъ и сѣмето си. Такива земи, ако се сѣятъ съ фастъци, трѣбва да се копаятъ почти всѣкогажъ, когато на повърхността на почвата имъ се образува кора.

Фастъцитѣ могатъ да се отгледватъ и на хумузнитѣ почви (черноземнитѣ, — както ги казватъ още кара-топракъ), но послѣднитѣ трѣбва да се угарятъ една година, прѣзъ което врѣме ще се гледа щото почвата да се очисти отъ бурени и да се разровка.

3. Приготовление на почвата.

Почвата, на която ще се сѣятъ фастъцитѣ, трѣбва да бжде изорана още прѣзъ есенята. При орането на нивата, за тази култура, трѣбва да се гледа щото почвата да се разровка колкото се може по-добрѣ, а при това тази ровкостъ или кипростъ да се запази за по-дълго врѣме, защото само въ такъвъ случай нивата ще бжде напълно пригодна за отгледване на фастъцитѣ. Приготовлението на стърнищата трѣбва да стане по слѣдния начинъ. Слѣдъ като се пожне житната храна, нивата веднага да се заоре шлитко т. е. да се подмѣтне; двѣ

и половина до три недѣли отъ врѣмето, когато се е извършила подмѣтката трѣбва нивата да се прѣоре на кръсть, а наесень да се извърши третата орань. която да бжде дълбока. Третата орань става винаги на буци, които не трѣбва да се разбиватъ прѣзъ есенята съ търмъци или валци, а да се остави нивата така да прѣзимува, въ който случай студътъ дѣйствува върху тѣхъ и тѣ се разпадатъ напролѣтъ сами. Прѣди сѣидбата напролѣтъ е достатъчна само една орань, която да се извърши много плитко, а ако нивата е буренлива, напролѣтъ трѣбва да се изоре два пжти, но плитко. Плитката пролѣтна орань на лекитѣ пѣсъкливи почви има голѣмо значение особено за нашитѣ мѣста, защото тя запазва значително почвата отъ случай на засуха, нѣщо което у насъ небива редкостъ.

4. Сѣме и сѣидба.

Прѣди да се занимаеме съ сѣидбата на фастъцитѣ, отъ голѣма важностъ е да знаятъ нашитѣ земледѣлци: кое сѣме е добро и отъ гдѣ да си го доставятъ, защото е твърдѣ възможно да бждатъ подлгани отъ нѣкой бакалинъ, който продава въ дюкяна си фастъци, на които незнае нито произхождението, нито кълняемостта имъ, като сѣме. Има фастъци, въ плодътъ на които се съдържа едно сѣме, има такива съ 2 — 3 и 4 сѣмена, а най-често 2 и 3 сѣмена. Тѣзи фастъци, които съдържатъ въ една плодова обвивка само 2 зърна, се казватъ дребни фастъци, а онѣзи които иматъ по 3 и 4 зърна — едри фастъци. Дребни фастъци се сѣятъ въ Садовското земледѣлско училище, около Куртово—Конаре, Сопотъ, никополско около с. Гигень, а едритѣ фастъци се отгледватъ около с. Катунца (Станимашка околия). Отъ опититѣ, които сж правени въ Русия се е дошло до заключение, че на тамошнитѣ мѣста, около Черно-море, ставатъ добрѣ едритѣ фастъци, а споредъ опититѣ, които сж правени въ опитното поле и фермата при Садовското Земледѣлско училище и въ околнитѣ села се вижда и се установява, че и едритѣ, както и дребнитѣ фастъци ставатъ много добри. Едритѣ фастъци съдържатъ по-малко масло отъ колкото дребнитѣ, нѣщо което се вижда отъ слѣднитѣ сравнителни цифри:

100 килограма едри фастъци съдържатъ 25 до 27 кимограма люспи и 73 до 75 кгр. зърна.

100 килограма дребни фастъци съдържатъ 24 до 26 кгр. люспи и 76 до 78 кгр. зърна.

Сѣмето трѣбва да бжде здраво, добрѣ развито съ слабо-

кремова бтя и да нѣма никакъвъ запахъ на плѣсени. Сѣидбата се извършва въ редове, като се гледа щото редоветѣ да бждатъ по на 40 — 45 сантиметра далече единъ отъ други, а гнѣздата въ редоветѣ по на 30 — 35 сантиметра. Въ едно гнѣздо се хвърлятъ 3—4 фастѣка. По-добрѣ е ако фастѣцитѣ се бѣлятъ съ ржка и за сѣидба да се взиматъ само сѣмките, въ който случай трѣбва да се гледа щото слабата тънка ка-вява люспа, която обхваща зърното да се не разкъсва. Ако по едни или други причини на земледѣлца не остане рѣме да бѣли фастѣцитѣ за сѣме въ такъвъ случай прѣпорѣчително е да ги потоши въ вода размѣсена съ пикочъ отъ говедата, гдѣто фастѣцитѣ да стоятъ 12—16 часа, а сетнѣ да се засѣятъ. Сѣмето не трѣбва да се поставя по-дълбоко отъ 7 сантиметра въ земята и не по-плитко отъ 5 сантиметра.

Сѣидбата на фастѣцитѣ става прѣзъ първитѣ дни на м-ць Априлий. Слѣдъ 15 — 17 дена сѣмето прокълнява. За единъ декаръ сж потрѣбни 6 — 10 килограма небелени фастѣци.

5. Обработване на фастѣцитѣ.

Отъ деньтъ, когато фастѣцитѣ израстътъ, до като узрѣятъ нивата трѣбва да се обработва: да се плѣви, да се праша, и фастѣцитѣ да се окопаватъ (загърлюватъ). И тукъ плѣвенето има сжщото значение, както и при всички други растения, за да не задушатъ плѣвелитѣ младитѣ растенийца, обаче прашенето на фастѣцитѣ е отъ голѣмо значение особено на такива ниви, които иматъ свойството да образуватъ кора, слѣдъ дѣждове. Отъ по-прѣди казахме, че слѣдъ като фастѣка цѣвне, плодния шипъ се завира въ земята, гдѣто образува плодътъ, а за да може това да стане лесно и безпрѣпятствено за младия шипъ земята трѣбва да бжде ровка. Прѣзъ мѣсець Май фастѣцитѣ трѣбва да се прашатъ поне два пжти прѣзъ Юний да се окопаватъ слабо поне три пжти, а прѣзъ Юлий се извършватъ три порядѣчни окопавания. Прѣзъ м-ць Августъ фастѣцитѣ се окопаватъ, ако има нужда т. е. ако валътъ силни (поройни) дѣждове, отъ които се образува кората и ако се забѣлѣжи че иматъ много цѣвтове. Ако може нивата да се заводнява добрѣ е между редоветѣ да се пусне да тече вода, когато е потрѣбна такава.

6. Вадене на фасъцитъ.

Съ ваденето на фасъцитъ трѣбва да се пристѣпни късно наесень или тогава, когато голѣма часть отъ плодоветѣ сж узрѣли. Нетрѣбва и неможе да се чака да узрѣятъ всичкитѣ плодове, защото фасътка постоянно цвѣти, постоянно вързва плодъ, слѣдователно плодоветѣ му немогатъ да узрѣятъ едновременно. Фасъцитъ трѣбва да се вадятъ тогава, когато по-голяма часть отъ плодоветѣ имъ грохчатъ т. е. когато сѣмето се оглѣши отъ черупката и започне да играе, когато го клатиме.

Самото изваждане на фасъцитъ въ пѣськливитѣ почви (кумсальцитѣ) става, като истъргнеме съ рѣцѣ коренитѣ на растението, съ които заедно излизатъ и плодоветѣ, а въ по-тежкитѣ—когато откопаеме гнѣздото на фасътка отъ двѣтѣхъ страни съ мотика и сетнѣ го изтъргнемъ съ рѣцѣ. Врѣмето, прѣзъ което ще вадиме фасъцитъ, трѣбва да бѣде сухо.

Слѣдъ изкубванието на фасъцитъ, плодоветѣ се обиратъ и се поставятъ на сухо, слѣнчесто мѣсто да сѣхнатъ 7 — 8 дена, слѣдъ което се прибиратъ въ чували и се съхраняватъ.

Отъ единъ хектаръ мѣсто (10 декара) се получава различно количество фасъци. У насъ, а именно въ Садовското Земледѣлско училище сж получвани 607—872 дори и 1825 кгр фасъци. Сто килограма фасъци, споредъ сегашната цѣна на пазаря, струватъ 50 — 60 лева.

Пчеларство.

Запазване пититѣ зимѣ.

Воскътъ или воцината, отъ която пчелитѣ градятъ пититѣ въ своето жищие, нужни имъ за мѣтене и магазинъ въ когото да влагатъ своята си храна, пчеларятъ трѣбва особено внимание и грижи да обърне за тѣхното съхраняване едно, че тѣ му сж нуждни въ врѣме на силната паша и друго че

за постройката на единъ килограмъ восъчни пити се харчи твърдѣ много медъ и губи врѣме. Обикновенно споредъ най-новитѣ исчисления за да се направи единъ кгр. воскъ трѣбва да се изразходва седемъ кгр. медъ, а това количество не е малко. Обаче загубата не е само тая, защото пѣкъ съ изгубване на врѣмето при изработването се изгубва значително и отъ пашата. Въ врѣме на силната паша, ако дадемъ на пчелитѣ готова пита, то тѣ безъ да губятъ врѣме, като я поправятъ започватъ веднага да слагатъ вѣтрѣ медъ. А всичко това не е малка полза за пчелата.

Есень слѣдъ изваждането на медътъ изъ магазинътъ, както и изваждане на непотрѣбнитѣ пити изъ гнѣздото, не бива да се оставятъ кждѣ да е, а да се прибиратъ и запазятъ на чисто мѣсто, кждѣто да бждатъ запазени отъ всѣкаква пакостъ до настъпване врѣме за нановото имъ поставяне въ кошертъ. Най-голѣми врагове на воцината т. е. на пититѣ сж мишкитѣ и молецътъ. Мишкитѣ съ голѣма охота обичатъ воскътъ и ако го намѣрятъ зимѣ унищожаватъ го съвършено. Сжщо така и молецътъ, направя питата за нищо вече негодна.

За запазване на пититѣ пчеларятъ трѣбва да си направи единъ шкафъ, въ когото да направи етажи високи и широки споредъ голѣмината на самитѣ рамки. Когато се извадятъ пититѣ да се нареждатъ въ самия шкафъ на етажеркитѣ и тукъ се съхраняватъ. Вратата на шкафътъ трѣбва тѣсно да прилѣга за да нѣма отъ кждѣ да се промжкнатъ мишкитѣ. Шкафътъ трѣбва винаги да се държи въ пълна чистота и по дѣното му да нѣма никакъвъ боклукъ отъ парчета на пити или друго, кждѣто най-лѣсно и скоро се завѣждатъ яйцата на молцитѣ. Но колкото и чисто да държимъ шкафътъ по-добрѣ е по веднажъ—дважъ въ мѣсеца да вземаме малко сѣра (кюкюртъ) и го напушваме. Каденето става така: взема се кюкюртътъ и и се надробява на парчета, ако е на едро, или пѣкъ фитили, ако такива имаме и се слага въ една паничка и се запалватъ. Слѣдъ това се поставя на дѣното на шкафътъ и се затварятъ вратата. Кюкюртовия димъ убива всички яйца отъ молцовата пеперуда и ги не оставя да се излюпватъ и развиватъ.

По този начинъ пититѣ се запазватъ всѣкога чисти, здрави и готови за употрѣбление всѣкога, когато ни потрѣбватъ.

Цони Анчевъ.

Птицевѣдство.

Има ли бѣднина нашето Птицевѣдство.

Нашето птицевѣдство е толкова старо, колкото и земледѣлието; до скоро това птицевѣдство бѣше една разновидность въ земледѣлието и то служеше изключително за нуждитѣ на земледѣлца и на вхтрѣшната ни консомация, за това днесъ при наличността на една развита птича и яйча търговия и индустрия, намѣрваме нашето птицевѣдство такова, каквото е било и прѣди много години, каквото е било и въ врѣмето на нашитѣ праѣди. Макаръ и че въ другитѣ земледѣлски страни птицевѣдството отдавна да си е добило право на заслуженъ клонъ отъ селското стопанство, у насъ такова право едва въ послѣднитѣ 5—6 години е придобило. Причината на това се крие дълбоко още отъ робскитѣ врѣмена на нашата страна. Като турска провинция, подъ единъ режимъ, съставенъ отъ огънь, въже и мечъ, страната ни е прѣкарвала едно летаргично състояние, както въ културния, така и въ народостопанския и икономиченъ животъ. Въ тѣзи тешки политически врѣмена българина е ималъ само единъ завѣтъ: запазване своята националность. За него култура, благосъстояние и напѣднина, не е имало. Като провинция на една Азиатска империя, дѣто царува само произвола и ножа, както народното стопанство, така и сжществующитѣ до прѣди 10—15 години индустрии, сж били оставени сами да се развиватъ и усвършенствуватъ и това е ставало, когато прѣдъ очитѣ на турското правителство западно-европейското фабрично производство и модернизиранието на земледѣлието така високо се развивало и е напѣдвало до тамъ, че едва съ освобождението ни насъ ни натиска това производство, съсипа нашата ржчна индустрия и ни постави въ едно такова икономично положение, резултатъ отъ което бѣ опропастването на много наши градове, паланки и села. Птицевѣдството въ Дания, Холадния, Норвегия, Русия и другадѣ тогава е било единъ отъ невторостепена величина отрасълъ отъ земледѣлието, когато нашето птицевѣдство не е даже и подозирано, че то може да бжде прѣдметъ на едно

селско стопанска индустрия, която да има една завидна бжднина и която може да даде срѣдства, които могат да ни послужатъ за общото модеризиране на нашето народно земледѣлие и поставянето му на едно ниво, което да оправдае наричането страната ни земледѣлска. Благодарение пакъ на недостигътъ на птичето производство, вслѣдствие обявяването на нѣкой земледѣлски страни за такива на фабричното производство и вслѣдствие развитието на нашата страна въ търговско отношение и пр. износътъ пробуди нашето птицевѣдство, постави го на едно завидно народостопанско положение и за единъ отрасълъ отъ народното земледѣлие, заслужившъ вниманието, на което днесъ е нашето птицевѣдство. И отъ единъ клонъ отъ селското стопанство изоставенъ на своята сждба, отъ единъ отрасълъ, които, може да се каже, никога не е подозиралъ своето сществуване, отъ едно птицевѣдство захвърлено на бунището въ селския дворъ, днесъ виждаме единъ повдигающъ се клонъ отъ замедѣлието, който освѣнъ, че ни дава единъ износъ за 10,000,000 лева, нъ обѣщава, при едно по интензивно стопанстване на този отрасълъ, да ни дава ежегодно до 35 и повече милиона лева. Вслѣдствие на този износъ отъ птицевѣдството и вслѣдствие условията, които има нашата страна, за птицевѣдството, като доходенъ и заслужившъ внимание отрасълъ, всички заговориха, за което се посветиха редъ стати въ нашия народостопански печатъ и за това ние въ страницитѣ на «Земледѣлски Прѣгледъ» се питаеме: «Има ли бжднина нашето птицевѣдство?»

Нашето птицевѣдство е въ селския дворъ. Неговото положение е доволно не розово. Стопанстването на птицитѣ и птицевѣдстването, да не казвамъ допотопно — е примитивно. Мнозинството отъ нашитѣ земледѣлци нѣматъ специални помѣщения за птицитѣ си и като така тѣ сж принудени сами да си търсятъ подслонъ. И зимѣ и лѣтѣ мнозинството отъ нашитѣ земледѣлци оставятъ птицитѣ на произвола на сждбата имъ. Азъ бѣхъ свидѣтель миналата зима на плодоветѣ отъ птицевѣдстването на нашия земледѣлецъ. Въ едно село снѣжна буря, прѣзъ една нощъ, бѣ помразила всичкитѣ кокошки, които спеха по дърветата. Сутринята по много дървета изъ селото стоеха още птицитѣ и когато ги свалѣха съ прѣтъ, разбраха, че тѣ сж измързнали. По двороветѣ и по прѣспитѣ изъ улицитѣ на селото намѣрвахме съ десетки измързнали кокошки. Тази нощъ бѣха измързнали повече отъ половината кокошки въ селото. И това не е за първи пѣтъ. Зимно врѣме изложени на бурята.

лѣтно врѣме подхвърлени на елизоотийтѣ по домашнитѣ птици — ето това е разумниятѣ способъ, по който ние стопанствуваме съ птицитѣ. Хранението и отгледването на малкитѣ домашни птици е сжщо такова неразбрано, както изобщо съ домашнитѣ птици. Съ една речъ ние имаме едно птицевѣдство, ала ние въпрѣки това, че то иска да бжде единъ солиденъ отрасль отъ народното земледѣлие, най-малко се интересуваме отъ него. Ние не знаемъ да ступанствуваме съ домашнитѣ птици!

Нашето птицевѣдство дава на страната приходи само отъ живи птици и отъ яйца, когато птицевѣдството въ Русия, Дания и др. земледѣлски страни получаватъ такива и отъ торѣтъ, перата и пухтъ. Нека тукъ разгледаме продуктитѣ на нашето птицевѣдство, въ сравнение съ продуктитѣ отъ птицевѣдството на по напредналитѣ земледѣлски страни и тѣхното употребление.

Птичия торъ у насъ не се цѣни, той даже и не се употребвява, като торъ. Ако попитате нѣкой отъ нашитѣ земледѣлци за торното дѣйствиe на птичия торъ, той освѣнъ дѣто ще свие рамена, но сигурно ще и каже нѣкоя хула по адресъ на този торъ. У насъ т. е. у нашитѣ земледѣлци прѣобладава мнѣнието какво птичия торъ, освѣнъ, че не билъ торенъ, но и притежавалъ нѣкакви свойства, които изгаряли растението и като така той билъ врѣденъ и поради това нашитѣ земледѣлци не употребвявали този торъ. Такова е приблизително мнѣнието у насъ за птичия торъ. И това мнѣние сжществува въпрѣки най нагледния примѣръ, който ни даватъ по напредналитѣ земледѣлски страни, дѣто птичия торъ има най-широко практическо приложение въ земледѣлието и дѣто съ този торъ торятъ много цѣнни културни растения, като: тютюна, овощнитѣ и зеленчукови градини и др. такива. Тамъ въ напредналитѣ земледѣлски страни считатъ птичия торъ за единъ отъ най-добритѣ и силни органични вещества, годни за торението на земята. Сто килограма птичи торъ е достатъченъ за наторяването на единъ декаръ обработваема земя. Може въ такъвъ случай да се попита: колко декара земя би се наторила у насъ, ако нашитѣ земледѣлци не хвърляха птичия торъ по селскитѣ друмища и мегдани? Това питане е точно на мѣстото си сега, когато у насъ съ една неимовѣрна бързина се разрабстватъ и планинскитѣ върхове, усое и поляни и когато нашето земледѣлие стжпва въ новъ фазисъ на своето развитие: модернизиране на всичкитѣ отрасли отъ народното земледѣлие и тѣсно свързанитѣ съ него индустрии. Земледѣлцитѣ въ земле-

дѣлскитѣ страни съ интензивно земледѣлие, считатъ торътъ отъ птицевѣдството за една доходна статия отъ това послѣдното. И когато се питатъ, като насъ, има ли бжднина тѣхното птицевѣдство не изпуцатъ изъ прѣдъ видъ и приходната страна отъ торътъ.

За перата и пухътъ отъ нашето птицевѣдство, сжщо има малко добро да се каже. Перата и пухътъ отъ нашето птицевѣдство не се цѣни. По полетата, мегданитѣ и селскитѣ улици гниятъ милиони килограма пера и торъ, когато другадѣ, тѣзи продукти отъ птицевѣдството, най-старателно се събиратъ и отъ тѣхъ получаватъ едно доста чувствително доходно перо. Пухътъ, както се знае, се употрѣбява за пълнене на шилтета, възглавници и др. такива прѣдмети. Отъ перата изготвяватъ нѣкой прѣдмети за въ кжщно употрѣбление, а главно служатъ за дамски тоалети. Въ Русия сжществуватъ вече нѣколко фабрики за боядисване ча перата отъ домашнитѣ птици и за фабрикуване на разни дамски украшения отъ тѣхъ. Въ Русия необработенитѣ пера и пухъ, птицевѣдитѣ продаватъ, както слѣдва:

За необработени пера отъ мисирки и кокошки по 12—15 лева за пудъ (16.38 килограма);

За пера отъ патици и гжски по 24—30 лева за пудъ;

За пухъ отъ патици по 80—110 лева за пудъ;

За пухъ отъ гжски по 90—160 лева за пудъ.

А прѣработенитѣ пера и пухъ се купуватъ отъ нуждающитѣ се, както слѣдва:

За 1 пудъ пера отъ мисирки или кокошки по 18—25 л.

За 1 пудъ пера отъ гжски за 70—90 лева

За 1 » » патици » 45—70 »

За 1 » пухъ отъ гжски за 170—220 лева

За 1 » » отъ патици за 170—200 лева

У насъ пухътъ и перата не се употрѣбляватъ, а нашитѣ земледѣлци може и да не подозиратъ, че ежегодно отъ тѣхнитѣ изнесени птици се внася въ страната за милиони левове пера и пухъ подъ видъ на пухени издѣлия, дамски тоалети и други такива прѣдмети за украшение. Ние нѣмаме точни статистични данни за износътъ на пера и пухъ въ другитѣ птицевѣдни страни, за да може да се процѣни какво количество пера и пухъ се изнася отъ тѣхъ и да ги сравнимъ съ гниущитѣ по селскитѣ мегдани пера. Располагаме само съ износътъ на такивато продукти отъ Руското птицевѣдство. Прѣзь 1902 г.

Русия, при едно птицевѣдство не по силно отъ нашето, е изнесла 96'834'000 лева яйца и при 18'000'000 лева за домашни птици и желтъкъ и бѣлткъ, изнесла е кржгло за 4'000'000 лева пера и пухъ.

Нашето птицевѣдство почти не ни дава нищо отъ пухътъ и перата, благодарение само на туй, че ние много малко се интересуваме отъ нашето птицевѣдство и защото още нищо не сме направили за закрѣпяването на птицевѣдската ни индустрия и защото положенито на нашето птицевѣдство още не е подобро, както за това най-дѣлно се работи въ другитѣ земледѣлски страни. Отъ перата и пуха нашето птицевѣдство, при сегашното си положение, може да ни даде най-малко до 1'000'000 лева.

Като най важни продукти отъ нашето птицевѣдство, които взематъ най оживено участие въ птицевѣдската индустрия сж яйцата, а слѣдъ тѣхъ птицитѣ за мѣсо. При всичко, че месото отъ нашитѣ домашни птици, благодарение на лошото имъ отгледване и на това, че у насъ не се развѣждатъ още въ достатъчно количество домашни птици съ добро месо, не е до такава степенъ доброкачествено, износътъ на живи птици за месо ежегодно се увеличава. Птичето месо е едно отъ най-хранителнитѣ меса и днесъ то заема най-видното мѣсто въ храната на човѣкъ. По своя съставъ птичето месо не отстъпва и на хранителнитѣ свойства на говеждото месо, вънъ отъ това, че вкусътъ на птичето месо заема едно най видно мѣсто въ храната на човѣка. Още най древнитѣ медици сж считали птичето месо за най хранителното, а въ днешенъ день това мнѣние е още по силно въ полза на това месо. Птичето месо повсѣдневно увеличава континента на свойтѣ потребители и нека се надѣваме, че нашето птицевѣдство ще умѣе да вземе едно по широко участие въ набавянето на птиче месо въ европейскитѣ пазари.

Яйцата отъ домашни птици минаватъ на яйчарския пазаръ за едни отъ най-доброкачественитѣ продукти отъ нашето птицевѣдство и изобщо яйцата отъ нашитѣ кокошки се считатъ за доброкачествени. Жално е само това, че ние, вслѣдствие на не умѣнието ни да отгледваме нашитѣ кокошки ни даватъ сравнително малко яйца. Това е една отъ многоболнитѣ страни на нашето птицевѣдство, за която трѣбва да се направи всичко възможно за нейното значително намаление, ако не окончателното ѝ прѣмахване.

Яйцата отъ домашнитѣ птици, като храна за човѣка, сж

едни отъ най-хранителнитѣ вещества и поради тази имъ хранителность днесъ яйцата иматъ голѣмъ кръгъ потрѣбители. Като такава храна могатъ да се употрѣбятъ яйцата на всички птици, но на първо мѣсто между тѣхъ, по своя неженъ вкусъ, заематъ кокошитѣ яйца, а слѣдъ тѣхъ идатъ яйцата отъ другитѣ домашни птици. Нѣкой отъ сѣвернитѣ народи употрѣбаватъ за храна яйцата отъ птицата—Чайка, а въ приморскитѣ страни — яйцата отъ морскитѣ птици. Африканскитѣ народи — негритѣ и кафритѣ — ядгтъ страусовитѣ яйца. Кокошитѣ яйца, поради своя разнообразенъ химически съставъ и поради своя нѣженъ вкусъ най-много се употрѣбляватъ въ Европа, Англия и Америка. Населението въ тѣзи страни особено употрѣбляватъ яйцата за храна, понеже тѣ съдържатъ сжцитѣ необходими хранителни сръдства, както и мѣсото. Двѣ яйца по своята хранителность се равняватъ на 410 грама месо; така сжщо двѣ яйпа сж достатѣчни, за да подкрѣпятъ човѣку силата въ продължение на цѣль день. Споредъ *König* кокошето яйце се състои сръдно 14% чорупка, 54% бѣлтѣкъ и 32% желтѣкъ. Бѣлтѣка и желтѣка се състоятъ сръдно отъ 73,67% вода, 12,55% азотисти вещества, 12,11% тлъстина и 0,55% безазотисти вещества и 1,12% неорганически вещества. Яйчната чорупка съдържа 89 до 97% въглелива варъ, отъ 0—2% въглелива материя, 0,5—5% фосфорно-магнезиана варъ, а така сжщо и 2—5% органически вещества. Вкусътъ, а така сжщо и състава на яйцата зависятъ отъ дадената храна на домашната птица. Най-хранителната частъ на яйцето се счита желтѣка, който съдържа прѣимуществено фосфорни соли, когато въ бѣлтѣка най-много изобилствува албуменъ и е бѣденъ отъ тлъстина; въ бѣлтѣка се намира най-много кали и матрии, съединени съ хлоръ. Най-новитѣ изслѣдвания на кокошето яйце сж направени отъ *Pront*.—а. Споредъ него съставъ на кокошето яйце е слѣдния: Неорганически вещества 1,0%, бѣлтѣкъ 14,2%, тлъстина 10,9% и вода 73,9%. Въ послѣдно врѣме *Bert-rand* е открилъ, че въ всѣко яйце се съдържа и по $\frac{1}{200}$ отъ милиграма арсеникъ.

Поради този си богатъ химически съставъ яйцата днесъ взематъ най-голѣмо участие въ храната на човѣка и ежегодно се увеличава тѣхното употрѣбление. Освѣнъ за храна, яйцата се употрѣбляватъ за приготвлението на химически течности и пр.

Отъ продуктитѣ на нашето птицевѣдство ние днесъ оползотворяваме само яйцата и птицитѣ. Останалитѣ продукти, които

иматъ приложение въ земледѣлието и индустрията при сегашното положение на нашето птицевѣдство и на птицевѣдската индустрия, не се оползотворяватъ, а съ това е изхвърлено една значителна доходна статия отъ този отрасълъ на народното стопанство.

С. Ив. Маневъ.

Краварското дружество въ Сливенъ.

За нуждно считамъ да запозная читателитѣ на сп. »Земледѣлски Прѣгледъ« съ краварското дружество въ Сливенъ, понеже то е първото по родътъ си въ България и въ много отношения, било въ благоприятна или не благоприятна смисълъ, може да послужи за примѣръ.

Прѣди всичко за необходимо считамъ, да освѣтля уважаемитѣ читатели, че Сливенската мѣра по-скоро може да служи като кариера за чакълъ, отколкото за паша. Трѣвата ѝ е къса, въ скоро врѣме изсъхва и се състои почти изключително отъ бузалькъ. Тя е добра за овце, но не и за говеда. При такива неблагоприятни условия ний основахме въ Сливенъ краварското дружество.

Първоначално дружеството имаше за цѣль да увеличи млѣчността на мѣстнитѣ крави въ гр. Сливенъ и да осигори продажбата на дружественитѣ крави и телета съ по-добра цѣна. За тази цѣль то водеше родословна книга, въ която се записваха само тѣзи мѣстни крави, които нѣматъ признаци на туберкулоза и които даватъ най-малко 4 литри млѣко на день. Въ родословната книга се отбѣлѣзваше подробно отличителнитѣ бѣлѣзи на кравитѣ, максималното количество млѣко на день въ литри, въобще какви особени качества иматъ и името и фамилията на стопанитѣ имъ, улицата и пр. Въ устава на дружеството бѣше прѣдвидено да има отдѣленъ бикъ за дружественитѣ крави, който да произхожда отъ най-млѣчната крава, да се гледа отъ дружествения краваръ и да се пуца на паша заедно съ дружественитѣ крави въ най-доброто близко пасбище, опрѣдѣлено отъ специална комисия. За тѣзи крави, които даватъ по-вече отъ 8 литра млѣко на день, бѣше прѣдвидено и съотвѣтствующе възнаграждение за стопанитѣ имъ и пр. и пр.

На такива начала дружеството можеше дълго врѣме да функционира и да дава добри резултати, но както винаги при такива случаи, единъ пжтъ наелектризиращи — отъ добрата идея за подобрене на скотовѣдството, членоветѣ на дружеството пожелаха да се даде по-друго направление, за да се получатъ въ по-скоро врѣме желаемитѣ резултати. Толкозъ повече, че нѣкои отъ гражданитѣ, които сж най-голѣмитѣ консоматори на млѣко и иматъ желание да зематъ живо участие въ това дружество, нѣматъ и немогатъ да иматъ крави по простата причина, че нѣматъ удобства за тази цѣль. Прѣдъ видъ на всичко това, дружеството зема рѣшение да се прибератъ дружественитѣ крави въ единъ оборъ и на своя смѣтка, то да се грижи за гледането и храненето имъ. За тази цѣль, дружеството оцѣни въпроснитѣ крави и на стопанитѣ имъ издаде

съотвѣтствующето количество акции, купи още нѣколко крави между които и нѣколко европейски доставени отъ Министерството и си гласува новъ уставъ на кооперативно-акционерни начала.

Цѣльта на това дружество е: увеличаване млѣчността на мѣстнитѣ крави, като въ първо врѣме дружеството си служи и съ чуждестрани породи. Продаване на млѣко, масло, сирене и пр. отъ съвършено здрави крави и които не сж реагирали на туберкулина и снабдяване на общинитѣ съ бикове отъ подобрена нашенска порода. За тази цѣль дружеството ще има своя краварница, която да служи и за образецъ на краваритѣ въ градътъ и околността, и една свинарница за използване на останкитѣ отъ млѣчнитѣ продукти на краварницата. За постигане на цѣльта, дружеството си служи съ основенъ капиталъ отъ 5,000 лева, отъ встѣпателнитѣ такси; отъ приходитѣ на краварницата и, отъ помощи. Стойността на акциитѣ е по 25 лева едната и 5 лева встѣпателна такса, която се увеличава отъ управителния съвѣтъ въ началото на всѣка година съразмѣрно запасния фондъ. Чистия приходъ на дружеството се разпрѣдѣля както слѣдва: 10% запасенъ фондъ, който служи за покриване загубитѣ, ако има такива, 5% възнаграждение на служащитѣ, 20% се разпрѣдѣля на консоматоритѣ—членове по потребление и 65% се разпрѣдѣля за дивидентъ на акциитѣ.

Така прѣобърнатото краварско дружество, почна официално да функционира отъ 19-и Май 1905 год.

Слѣдва отчета за вървежа на дружеството отъ 19-и Май 1905 г. (сформирането му) до 1-и Септетврий 1906 год. (края на стопанската му година).

Сливенъ, 2/XI 906 г.

Д. Бойкиновъ.

О Т Ч Е Т Ъ

На :

Краварското дружество въ Сливенъ.

На 19-и Май 1905 год. се основа нашето краварско дружество. То се състоеше отъ 7 членове — акционери съ 59 акции на стойность 1770 лева и притежаваше 5 мѣстни и 6 чуждостранни крави (4 ангелнски и 2 ултнеро-унгарски); единъ бикъ отъ ултнеро-унгарска порода и 5 мѣстни телета.

Дружествения добитъкъ първоначално се помѣшаваше въ обора на покойния Д-ръ Мирковичъ и понеже тогава нашата край градътъ бѣше много оскѣдна, а фуража (сѣното и сламата) много скѣпи, упуавителния съвѣтъ рѣши да се изпратятъ всичкитѣ дружествени добитъци въ Аблановската (балкана) мѣра. Тамъ се отелиха всичкитѣ чуждострани крави и отгледването на телетата имъ ставаше по искусственъ начинъ. Дое-

нето на кравитѣ ставаше 3 пкти на день подѣ единѣ сайвантѣ построень отѣ дружеството на стойность около 69'04 лева.

Отѣ началото всичкитѣ дружествени добитѣци бѣха въ отлично състояние. Нѣкой отѣ чуждостранитѣ крави даваха даже по 15 литри млѣко на день.

Прислугата имѣ се състоеше отѣ трима души (единѣ говедарѣ, единѣ за хранение телетата и приготовление на ярмата и едно момче за разносяне на млѣкото). Единѣ мѣсець слѣдѣ закарването на кравитѣ въ Абланово забѣлѣза се, че козината на нѣкой отѣ червенитѣ (Ангелнскитѣ) крави почна да настрѣхва, послѣ двѣ отѣ тѣхѣ пропикаха кръвь и умрѣха. Веднага се прибраха кравитѣ и телетата въ градѣтъ при Окржжната винарница, но бика и едната ултнерска крава веднага умрѣха, понеже бѣха заболѣли въ »Абланово«. Причината за умирането на тѣзи крави е, че тѣ не бѣха аклиматизирани и говедаря е допустналѣ да пиятъ нѣколко пкти, отѣ една локва (гьоль), застоля вода.

Сѣ докарването кравитѣ въ градѣтъ прѣкрати се и болестята, но загубата която прѣтърпя дружеството сѣ умирането на тѣзи крави бѣ толкозь голѣма, че бѣше настѣпило едно разочарование между членовѣтъ на дружеството.

За прѣзимуване на кравитѣ, дружеството направи една постройка за 683.15 лева при окржжната винарница и прѣз зимата е плащало по 140 лева мѣсечно за персоналѣ. Тази пролѣтъ дружествения добитѣкъ се искара на паша въ държавната мѣра »Гючте« кадѣто се построи единѣ сайвантѣ съ стая и кладенець за 968.10 лева.

При горѣизложеното положение управителния сѣвѣтъ прѣдставя ни общото събрание приходо-разходнитѣ операции отѣ 19 Май 1905 год. до 1-и Септемврий 1906 год. въ слѣдующата равномѣтка:

Равно-

На краварското дружество — Сливенъ, за операцийтъ му отъ

ДА ДАВА

(Приходъ)

№ по редъ	Наименование на операцийтъ	Отъ акцій		Отъ встъпва- телна такса.		Отъ млъко		Отъ масло и сирене		Отъ кожи		Отъ прода- дени телета		Разни	Всичко		
		лв.	с.	лв.	с.	лв.	с.	лв.	с.	лв.	с.	лв.	с.	лв.	с.	лв.	ст.
		1	<i>Споредъ приходната книга постъпило</i>														
	а) отъ 19 Май 1905 г. } капиталъ	3700		700	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4400	—
	до 1 Януари 1905 г. } разни	—	—	—	—	2115	87 1/2	—	—	92	50	34	05	—	—	2 42	42 1/2
	б) Отъ 1 Януар. 1906 г. } кап.	2300		460	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2760	—
	до 1 Септем. 1906 год. } разни	—	—	—	—	1487	53	132	74	22	—	30	09	410	80	2083	16
2	<i>Споредъ партидната книга въ кредитъ отъ 19 Май 1905 г. до 1 и Септемврий 1906 год.</i>	50	—	10	—	378	04 1/2	24	78	—	—	—	—	20	—	482	82 1/2
		6050	—	1170	—	3981	45	157	52	114	50	64	14	430	80	11968	41

Ба-

ДА ЗЕМА

(печалби)

№ по редъ		лева	стот.
		1	<i>На лице въ инвентаръ</i>
	пожщнина	198	30
	постройки	1720	29
2	<i>На лице въ добитъкъ</i>		
	16 крави	4510	01
	22 телета		
	1 магаре		
3	<i>На лице съно фуражъ 30,000 кгр. по 0.5 ст. кгр.</i>	1500	—
		7928	60
	Да дава (загуби)	7160	—
	Да зема (печалби)	768	60

СМѢТКА

15-й Май 1905 г. (основаванието) до 1-й Септемврий 1906 год.

ДА ЗЕМА

(Разходъ)

№ по редъ

Наименование
на
операциитѣ

За купуване
добитъкъ

За фуражъ

За заплатата
на персонала

За
постройки

Разни

За смилане
ярма

Всичко

ЛВ. С.

ЛВ. С.

ЛВ. С.

ЛВ. С.

Л. С.

Л. С.

ЛВ. С.

1	Споредъ разходната книга																							
	а) отъ 3 Юний до 1 Януар. 1906 г.	2617	—	1532	05 1/2	1109	27	629	49	392	39	49	60	6329	80 1/2									
	б) отъ 1 Януар, до 1 Септ, 1906 г.	590	—	2455	81	1099	91	911	75	147	20	31	—	5235	67									
2	Длъгъ къмъ разни кредит.	120	—	325	15	—	—	179	05	—	—	—	—	—	—	—	—	—	724	20				
3	Не постъпили а микати на приходъ																							
	а) отъ акции									60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60	—			
	б) и доавнесени отъ служещи при продаване									14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	—		
		3327	—	4313	01 1/2	2209	18	1720	29	613	59	80	60	12363	63 1/2									
	Да дава																				11968	41 1/2		
	Да зема (надразход.)																						395	26 1/2

ЛАНСОЪ

ДА ДАВА

(загуби)

№ по редъ

Капиталъ . . .

отъ акций
отъ встанателна такса

лева

ст.

6000

1160

7160

1

Както се вижда отъ баланса къмъ равномѣтката, дружеството макаръ и да е прѣтърпяло такива голѣми загуби отъ умирането на кравигѣ, обаче, то сега се е значително подобрило и загубитѣ му не само че се покриватъ, но има и чистъ приходъ отъ 373'33 лева.

За понататъшното успѣшно функциониране на дружеството, необходимо нужно е прѣди всичко да се усигори добръ контролъ и да се увеличи числото на мѣснитѣ крави. Никакви чуждострани крави да не се купуватъ и за да се постигне напълно цѣльта на дружеството да се прѣмахнатъ постепенно всичкитѣ чуждострани крави и приплодитѣ имъ, съ изключение на ултнерскитѣ, които сж отъ подолска порода, както и нашитѣ мѣстни.

Разни.

Пѣсѣкътъ въ хранението на птицитѣ

(отъ F. Goujon)

Азъ отхвърлихъ не отдавна теорията, споредъ която — пѣсѣкътъ служи за стриване на хранитѣ въ воденицата (стомаха) на птицитѣ. Азъ поддържахъ, че пѣсѣкътъ е една храна и една подиравка, сжцо като солта и костений прахъ напимѣръ.

Отъ механична гледна точка, не се вижда никакъ, какъ тоя затворенъ въ една еластична торба пѣсѣкъ ще може да стрива надутитѣ отъ влагата и тоже еластични зърна.

Чрѣзъ разсжждение, тая роль става още по недопустима. Днесъ се знае (Спаланзани го е доказалъ), че хранитѣ *не сж стрити* въ стомаха, но по-скоро — разтопени отъ стомашнитѣ сокове. Тогава, азъ не виждамъ, защо птицитѣ ще глѣтатъ пѣсѣкъ и да го каратъ на сила да стрива това, което трѣбва да се смѣле безъ да бжде стривано.

Единъ ветеринаренъ лѣкаръ, мой старъ приятель отъ училището, — ми съпостави слѣдното: »човѣкътъ и животнитѣ иматъ зжби, съ които тѣ си стриватъ храната, кокошката понеже ги нѣма, то ролята на сдѣкването остава на поглѣнатий пѣсѣкъ».

На това ще отговоря:

1. Че въ природата всички животни се раждатъ напълно вѣоржени, за да могатъ да живѣятъ безъ съдѣйствието на чужди механични елементи. Ако кокошката нѣма зжби, то е защото тя нѣма нужда отъ тѣхъ.

2. Ако пѣськътъ бѣ единъ механиченъ агентъ, който изпълнява службата на жбитѣ, той щѣше да бжде необходимъ и като такъвъ, пилето не би могло да живѣе безъ него. Обаче, доказано е, чрѣзъ опитъ, че единъ пѣтелъ или една кокошка ще живѣятъ добрѣ, ако ги затворимъ сами въ единъ кафезъ безъ пѣськъ. Нѣщо повече, едно пиле може лесно да се изгледа отъ излунването си до три мѣсечна възраст безъ да бжде потрѣбно да му се дава да гълта най-малкото зрънце пѣськъ!

Пѣськътъ, слѣдователно, като не е необходимъ, не е и единъ механиченъ агентъ, едно колело необходимо на машината.

Кокошката нѣма жби, но тѣ сж замѣнени съ много силни стомашни сокове, които въ едно кжсо врѣме прѣврѣщатъ въ хиль зърната и тѣстиянитѣ, които сж се намирали въ гушата ѝ. Когато тая храна мине въ воденицата (истинский стомахъ), тя е вече наполовинъ прѣобѣрната.

Сжщото е и съ песъчнитѣ зърна, които отчасти сж разтворени въ гушата. Останалото, което минава въ воденицата, е въ сжщность неразтворимата частъ, която въ послѣдствие се изхвърля.

Силата на отдѣлянитѣ въ гушата киселини е твърдѣ голѣма: 1) едно парче тебеширъ (креда — варовитъ карбонатъ) въ гушата се почти напълно разтваря, въ продължение на двадесетъ минути. 2) Парче отъ синя лакмусова книга, моментално почервенява въ нея.

Моята идея е била разкритикувана въ Народното земледѣлско дружество, но, както ми пише г. *Lemoine*, «по единъ твърдѣ кратъкъ начинъ». Отъ тогава никой нищо не е направилъ и азъ ще бжда щастливъ да се науча, че нѣкой птицевѣдецъ или любитель е направилъ нѣкой опити. Колкото за мене си, ето резултатитѣ отъ нѣколко опити, които разпоредихъ да направятъ прѣдъ очитѣ ми:

1. *Бресанска кокошка* (тегло 2 килограма). — Една Бресанска кокошка, възрастна, черна, биде затворена въ една клѣтка, отъ единъ квадратенъ метръ, послана съ дѣски. Животното бѣ поставено тамъ безъ пѣськъ и безъ слама. То имаше само една папичка за водопой и една ясличка за тѣстяна храна. Въ разстояние на три седмици тая кокошка живя съ тѣсто отъ ечмяно брашно. По тоя начинъ стриването бѣ намалено на неговия строгъ минимумъ.

Всѣка сутринъ е давано на тая кокошка да поглѣща по 30 грама пѣськъ (полу-едъръ пѣськъ отъ р. Лоара, много чистъ). Всичкитѣ извержения сж биле грижливо събирани въ единъ тенекиянъ сждъ. Слѣдъ три седмици тия извержения сж биле стринени, измити и прѣсѣти. По тоя начинъ пѣськътъ, който тѣ сж съдържали е билъ събранъ. Кокошката е била заклана и намѣрений въ воденицата ѝ пѣськъ прибавенъ къмъ тоя съдържачъ се въ куришкитѣ.

Ето полученитѣ резултати:

Поглѣнатъ пѣськъ 21 по 30	630 грама
Събранъ отъ кокош. пѣськъ	405 грама
Пѣськъ, който е билъ поетъ отъ тѣлото	225 грама
	или около 10 грама на день.

2. *Пѣтелъ сребристъ Доркингъ* (тегло 3½ килограма).

Поглѣнатъ пѣськъ 21 по 50	630 грама
Събранъ отпослѣ пѣськъ	360 грама
Абсорбиранъ пѣськъ	270 грама
	или около 13 грама на день.

Да ли тоя пѣсъкъ е билъ разтворенъ или изхабенъ отъ работата на стриването? Като се вземе прѣдъ видъ полутечната каша, която е била давана на тия животни, ний бихме си мжно обяснили тия пѣсъчни зрънца да гонятъ твърдѣ малкитѣ кжчета отъ подквасено млѣко, за да ги размазватъ. Това би било работата на мухата и свинята. За да дойда до едно окончателно заключение, вземахъ единъ мършавъ и сухъ пѣтелъ, който лапаше всичко, каквото му попадне отпрѣдя и го заставихъ да погълне една дървена трѣбичка надупчена съ дупки и съдържаща 15 грама камъченца.

Слѣдъ четири дена трѣбичката не бѣше вече въ гушата, защото не се чувствуваше въ нея.

Слѣдъ осемъ дни пѣтелтъ биде закланъ и трѣбичката намѣрена забита въ воденицата му. Слѣдъ изважданието ѝ намѣри се на половинъ празна: камъчетата бѣха гладки и въ всѣки случай по-дребни.

Прѣвель С. Х.

Какъ се отучватъ кокошкитѣ да не носятъ другадѣ?

Често пжти нѣкои кокошки не носятъ яйцата си въ явното гнѣздо, а нѣкждѣ скрито си намиратъ такова. Причинитѣ на това сж явни: че въ курника нѣма достатъчно гнѣзда. За да се несвикватъ кокошкитѣ на скрито носене, трѣбва въ курника да има достатъчно гнѣзда. На 10 кокошки се смѣтатъ 3 гнѣзда достатъчни. Колкото сж повече гнѣздата, толкова по-малко кокошки ще се приучватъ да носятъ другадѣ. Гнѣздата се поставятъ въ по-тъмно мѣсто и на една височина, около 1 метръ, като се гледа щото да бждатъ дълбоки. Въ гнѣздото да се оставя винаги едно яйце за пологъ.

Какъ да се цѣрятъ варовититѣ крака на птицитѣ?

Варовититѣ крака на кокошкитѣ се причиняватъ отъ птичата краста. Най-доброто срдство противъ тѣхъ е живачната мазъ, съ която се намазватъ краката на кокошката 2 пжти прѣзъ два дена.

Запазване на яйцата чрѣзъ студа.

(отъ А. Р.)

Ний не прѣпорчяхме запазването на яйцата въ ледници, защото влагата, която царува въ тѣхъ, ги прави да се покриватъ съ плѣсень и тѣ се развалятъ въ кжсо врѣме. Запазването, обаче, на яйцата въ студени стаи е дало задоволителни резултати. Изстудителнитѣ складове въ Съединенитѣ Щати позволяватъ да се запазятъ 2,855,060 сандѣка или 907,800,000 яйца. Чикаго държи първо мѣсто съ приложението на тоя

начинъ, съ 700,000 сандѣка; слѣдва го Нью-Йоркъ съ 235,000; Филадельфия свършва съ 200 хиляди яйца.

Въ Англия и Германия сѣществуватъ тоже много изстудителни складове за яйца.

За доброто запазване на яйцата чрѣзъ тоя начинъ, необходимо е щото температурата да бжде почти абсолютно правилна и да се държи между 0.5 и 1 градусъ С. надъ нулата и хигрометрическото състояние на изстудителната стая да се задържа на около 70% влажность, понеже атмосферата не бива никога да бжде наситена съ влага. Абсолютно необходимъ е сухъ студъ.

Изобщо казано: яйцата сж заобиколени съ дървени и много сухи и безъ миризъ трѣски и наредени въ каси, които събиратъ по 1440 яйца. Ако амбалажа не е грижливо стѣкменъ, особно дървенитѣ трѣски, яйцата би се напоили съ единъ неприятенъ миризъ, който би врѣдилъ на продажбата имъ.

Въ отличната книга за *запазването на хранитѣ*, г. X *Roques*, забѣлѣзва, че е много добрѣ, да се не поставятъ яйцата въ изстудителнитѣ стаи, веднага съ пристиганието имъ. Тѣхъ охлаждяватъ прогресивно, като ги поставятъ за нѣколко дни въ стаи, които иматъ температура срѣдна между външната и тая на изстудителнитѣ стаи.

Ако това прѣдпазване е важно при внасянето въ изстудителнитѣ стаи, то е още по-важно при изнасянето, защото ако се изложили на въздуха, туку що изваденитѣ отъ студа яйца, тѣ биха се покрили съ влага (роса).

Разбира се, че най-доброто врѣме за запазване на яйцата е врѣмето, когато тѣ сж най-изобилни и най-евтини, обикновенно прѣзъ мѣсецитѣ Мартъ до Юлий. Тѣ стоятъ шестъ до осемъ мѣсеца въ изстудителнитѣ стаи. Смѣта се, че 13,000 яйца заематъ единъ квадратенъ метръ повърхность и че цѣната за запазване се възкачва на 6.25 лв. за хилядата.

Начинитѣ, които се описаха, сж които се употребяватъ въ главнитѣ градове на Германия и Америка, гдѣто е била създадена тая индустрия. Инсталацията въ Келнъ запазва чрѣзъ изстудяване близо до 40 милиона яйца.

Производството на студа се добива обикновено чрѣзъ течение на студенъ въздухъ, поддържанъ чрѣзъ редъ отъ уста (клапи) за всмукване и изтикване, чрѣзъ които въздухътъ, като е изстуденъ, изсушенъ и прѣчистенъ доста безъ сътресение и бива отпослѣ изтикванъ. Прѣдставенитѣ и много усвѣршенствувани апарати, днесъ отъ индустрията позволяватъ да се произвежда по единъ много равномеренъ начинъ студъ, като сжщеврѣменно се присѣтствува и на другитѣ необходими операции, каквито сж уничтожението на нечистотиитѣ и на разлагателнитѣ зародиши, изкарването на водата отъ топление и размразяването. Изстудителнитѣ стаи трѣбва да бждатъ изолирани по единъ съвършенно особенъ начинъ, за да запазятъ най-голѣмата часть отъ студа, но всичко това ще Ви укаже индустриалецътъ, когото ще натоварите съ съграждането и уредбата имъ.

Какъ ядатъ яйцата въ Китай.

Ний обичаме яйцата твърдѣ прѣсни. Въ Китай търсятъ само консервирани яйца. Колкото повече сж тѣ стари, толкова стойността имъ се увеличава. Когато, слѣдъ нѣколко мѣсечно или даже слѣдъ нѣколко годишно лежание въ варь или стърготини, яйцето стане почти зелено, то достига цѣлната на старитѣ бѣли вина или на най-старитѣ финѣ Шампань!

Юрдечитѣ и най-вече гжсчитѣ яйца даватъ на небцето на лакомцитѣ единъ най-деликатенъ вкусъ, т. е. такъвъ какъвто ний би смѣтали за най-отвратителенъ! Вкусове и бои!

ПАТИЛЪ, ТА ЗНАЕ.

Разказъ по чуждѣ мотивъ.

Отъ М. Георгиевъ.

Че тоя свѣтъ е опакъ, това го знаете и вие, както що го знамъ и азъ, но че и опакията си има своето опакъ, това май всѣки не го знае, защото, за да знаешъ, трѣбва по-прѣди да патишъ, а това, що е патилъ дѣдо Стоименъ отъ селото Орляково, това, артъкъ, сигурно, не е патилъ всѣки.

Нито е да си харенъ — дума дѣдо Стоименъ — нито е пѣкъ да си лошъ. Ако си харенъ за другитѣ, на себе беля на глава ще докарашъ, а ако си харенъ за себе — свѣто ще викне: лошъ! . . .

Така дума дѣдо Стоименъ, па като онъ рече нѣщо, а оно, мутлатъ, трѣбва да е истина, защото дѣдо Стоименъ бѣше единъ у Орляково и по сърдце, и по паметъ, па и по имотъ.

Кому какво да доде нѣщо бѣля до глава, а онъ ще се вдигне прѣзь деветъ ржтлини и деветъ баири, та при дѣдо Стоимена.

. . . »Помози Богъ, какво чинишъ, що чинишъ» — па туку се изкашля и безъ да му се кашля, така, колко гърло да оправи, па почне нѣкакъ излеко — излеко: »Е, па,

ете, дѣдо Стоимене, дойдохъ при тебе да се допитамъ, какво и що да чинимъ, като ме нагазила такава и такава неволя, па съмъ се ушлѣлъ, да прощавашъ, . . . убъркалъ съмъ се, като петель у кълчища, па, ни се опиня, ни се кжса, та, рекохъ, санкимъ, като паметенъ човѣкъ, какво що те е Богъ далъ, дано ми дадешъ нѣкой акълъ, та, ако може нѣкакъ, да се куртулисамъ . . .»

Дѣдо Стоименъ ще прихване своята изгладена тоежка, безъ която и крачка не правеше, нѣкакъ по-ячко съ двѣтѣ си ржцѣ, ще подпрѣ брада на ржцѣтѣ си, па ще се загледа право у очитѣ на своя гостъ. Гледа, ама какъ гледа, като да речешъ, че те пронизва низъ очитѣ, та право у сърдце! . . . Море, ще ти види на сърдце и това, що и деветъ кадии не сж кадъръ да видятъ. И, за чудо и приказъ, много пжти, и безъ да запита нѣщо, туку отсѣче, като съ арнаутска бритва: по очитѣ ти те познавамъ, че за тая работа, ти си скривилъ тамъ и тамъ и, ако сакашъ да се оправиишъ, а ти трѣбва да чинишъ това и това! . . . А, по нѣкому, нѣма и това да рече, а само ще му отвърне: Устата ти друго думатъ, а очитѣ ти — друго; за твоята неволя нѣмамъ акълъ! — по-добрѣ питай сърдцето си, па, що те учи — това чини! . . .

Много сарпъ погледъ имаше дѣдо Стоименъ; море ще види и най-малкото лепенце на сърдцето на човѣка — ще го отмѣри като съ саравски вѣзни — ни за единъ чекердекъ нѣма да збърка. Най му бѣха противни хора, които когато му хоратуватъ, а они гледатъ я у земи, я прѣзъ рамото му, я ли терсене на страни; на такива хора и „добра срѣща“ когато му рекатъ, а онъ се посепне малко, па туку отвърне, шепнишкомъ: «Я добра — я не! . . . кой знае, . . . ако и срѣщата ти бжде така терсене както погледа ти» . . .

Да ли и днешния свѣтъ би могаль така сарпъ да оцѣни, съ погледа си, дѣдо Стоименъ — това не бихъ могаль да ви кажа, защото сега сж се наплодили толкова тепегъзи, навѣдилъ се толкова изгалатенъ свѣтъ, щото хемъ те гледа право у очи, хемъ те лъже, безъ да мигне!

Да, да — изгалатилъ се сегашния свѣтъ! . . .

* * *

Колко що бѣше дѣдо Стоименъ даренъ съ паметъ, дваждъ по-даренъ бѣше съ челядъ и имотъ. Да речешъ, като че Господъ му рекълъ: «Що годъ ти душа сака — това ти давамъ и благославямъ» . . .

И, наистина, далъ му бѣше Богъ, благословилъ го бѣше и у синове, и у дъщери, и у снахи, и у зетьове, и у унучи и у всѣка рода. А пъкъ, отъ кѣмъ имовина — само единъ Богъ по-харенъ: и нивитѣ му, и ливадитѣ му, и лозята му, и горитѣ му, и добитѣка му и пчелитѣ му — всичко отъ харно — по-харно, отъ хубаво — по-хубаво. А пъкъ, като се бѣха напо-точили ония берекетлии години — да речешъ, като че изъ ржавъ се лѣе. Тръгне дѣдо Стоименъ низъ нивитѣ и ливадитѣ, или низъ бостанитѣ и лозята, поспрѣ се, облѣгнатъ върху своята тоежка, па се загледа у хубавия берекетъ, гледа — гледа, па туку свали капа отъ глава, погледне кждѣ небето, прѣкрѣсти се, па отдѣхне, така отъ сърдце и продума: Ехъ, Боже, сполай ти, башъ си харенъ! . . .

Връща се дѣдо Стоименъ отъ полето на берекето въ кжщи, и лицето му сияе отъ кефъ, отъ веселостъ, за Божията благословия! Изъ двора всички го посрѣщатъ съ страхопочитание. Ситнежтъ, дечурлигата, ще се спустнатъ да му цѣлуватъ ржка, а другата челядъ, снахи, синове, дъщери, зетьове, кой ще годъ и да работи въ двора, всѣки ще постане на крака и, съ ставание, ще отдаде нуждната почетъ на главата на сѣмейството. Дѣдо Стоименъ ще се поспре я при нѣкоя снаха, която туку що вади изъ жеравата погачата и я отупва отъ пепельта и поучи, макаръ она и да си знае, какво и що трѣбва да увие погачата, за да не стане гнетава — да си запази лезета. Или ще се спрѣ при нѣкоя отъ синоветѣ, който очуква грѣстето за пъртеници и ще го поучи, какъ и що трѣбва да го очуква, за да стане платното по-трайно. Така, поредъ, той ще намѣри по нѣкоя дума за всѣкиго одного отъ челядѣта, що види въ двора, и всички, съ най-голѣмъ ихтибаръ, ще го посрѣщатъ и изслушватъ, както що си е уредно да се варди ихтибаро на тоя, на чий имотъ добрува цѣлата челядъ у тая благословена кжща.

Дойде врѣме да се сѣда на софра, а женската челядъ ще се нареди, сжщо както се нареждатъ поповетѣ на прѣносъ въ черквата: едната прострѣла чергитѣ, подъ голѣмия брѣстъ въ двора, другата носи възглавницитѣ, на които ще сѣди дѣдо Стоименъ на софрата; третата носи синията съ гозбитѣ; четвъртата развива пешкирътъ отъ погачата; петата носи бѣло котле, въ което е турната канатката съ винцето за да се студи; шестата държи ибричето и чашкитѣ за ракията — що е рѣчь, една прѣзъ друга се напрѣдварятъ, коя повече да послужи, да угоди на тоя щастливъ домакинъ, на който и хамбаритѣ сж

пълни върховати съ заере, както шо сж пълни и кесиитѣ му съ желти и бѣли пари — за черни дни!..

Язкъ само, че чернитѣ дни изпрѣвариха по-рано, отъ колкото ги очакваше дѣдо Стоймень? . . . Ехъ, що да чинишъ? Понѣкога и по-паметни хора отъ дѣдо Стоймень збъркватъ, та зашо и той да не збърка?

И памето, както и имота, е у Божи ржцѣ, кждѣ шо си сака, това и дава! . . . Не е, да речешъ, или за прѣдъ кадия, или за прѣдъ владика — дава до кждѣ сака, па като рече веднажъ къррр! . . . баталясвай всичко, па вдигай ржцѣ! . . .

* * *

Отъ кждѣ би, отъ шо би — това и самъ дѣдо Стоймень не знае да каже — туку му дойде у неговата паметна глава една луда мисълъ — да подѣли своя имотъ, при живѣ още, между своята челядь!.. Ослабѣхъ вече, дума си дѣдо Стоймень, па ни гледъ ми е гледъ, какво шо си бѣше, ни снага ми е снага, ни ноги ме държатъ — на всичко старинитѣ надвиха, па шо да се грѣпемъ отъ сега вече, край толкова харна и вредна челядь“. Нека да имъ подѣля това, що Богъ е отдѣлилъ на мене, па да си остана само съ своята тоежка — безъ грижи . . . нека по-младитѣ да поематъ гайлетата и кахъритѣ за печалба! . . .

Така си думаше дѣдо Стоймень, ама . . . онъ си дума едно, а Господъ — друго! . . .

Що рече и свърши.

Подѣли имота, па, като имотъ безъ капиталъ не вирѣе, а онъ подѣли и капитало — нали е все у свои хора — а у нихни ржцѣ, а у мои — все едно, пакъ е наше, пакъ е мое! . . . — така си правѣше хисапитѣ дѣдо Стоймень, ама, нечестивецо си нѣмаше работа, та взе та разбърка тия негови хесапи! . . .

Челядь, като челядь! Харна, харна, ама по-е харна за себе си! . . . Всѣки почна да дума: ризата ми е по-близка до кожата ми.

До като дѣдо Стоймень даваше, а челядѣта вземаше, онъ бѣше и съ умъ и съ паметъ; и ихтибаро му — ихтибаръ. и почетѣта му — почетъ; а сега, като дѣдо Стоймень почна да сака, а челядѣта почна да се опиня да не дава — дѣдо Стоймень остана и безъ ихтибаръ, и безъ умъ и безъ почетъ — дотегна на своята рождна челядь, като че бѣ нѣкоя ангария за зло и неволя на кжцата. Почна дѣдо Стоймень да слуша отъ тая

своя харна челядь такива лоши думи за себе си, щото голѣма жалъ му дожалѣ и тежка мжка падна на сърдцето му.

Сжщитѣ тия снахи, що едно врѣме подскачаха на единъ кракъ, да му служатъ и да му угаждатъ, сега захванаха да подхвърлятъ такива думи, дѣто, пази Боже и закриляй, ни за прѣдъ свѣтъ, ни за прѣдъ хора! . . .

Една ще изрѣмжи: одгъртѣло, па пощурѣло! . . . а друга ще похвърли: Божа наказа, да се ядемъ и тровимъ съ него. А трета, отъ нѣкждѣ току ще запита съ подсмѣхъ етървитѣ си: мари, нѣма ли да ни накара скоро, да си вържемъ черни забрадки? . . .

Дѣдо Стойменъ слуша, ама се прави че не чуе, па само пухти и туку попритисне по-ячко своята тоежка, за да се закрѣпи, защото му се стори, като че му се свѣтъ замая.

Па и другитѣ не бѣха по-харни отъ снахитѣ. Дечурлигата, които едно врѣме тичаха да му цѣлуватъ ржка, сега му се подсмиваха съ галатни думи, що чуваха отъ своитѣ.

Дѣдо Стойменъ стана не само като нѣщо одвише у своята кжца, прѣдъ своята челядь, но като че бѣше всѣки день жива прѣчка въ работата на всѣкиго.

Единъ день една отъ по-старитѣ снахи, се оплака на мжка си, че стария толкова лошо хъркалъ, кога спѣлъ, щото изплашилъ дѣцата ѝ, та се изпоразболѣли. «Хелбете, кой може да търши такава неволя» добавя тая снаха и, безъ да пита по-вече, прѣнася постилкитѣ на стария въ една малка полутъмна стаичка, отъ къмъ заднята страна на двора, дѣто по-прѣди се държеше неопраната, остригана отъ овцитѣ вълна!

Друга една отъ женската челядь се оплаква прѣдъ другитѣ, че вече си загубила лезета за ядене, като гледа какъ противно мляска дъртия на софрата, та затова, вситѣ се съгласиха, да го отдвоятъ отъ голѣмата софра, и да му даватъ на' отдѣлно гозба, па—«мляска ли, дави ли се, какво ще да прави, само да се' не гадимъ отъ него». —

Днеска едно, утрѣ друго, така кара, отъ день на день, отъ гжсто на по-гжсто, до като дѣдо Стойменъ се видѣ толкова захвърленъ, толкова занемаренъ отъ своята рождена челядь, щото самъ себе си не можеше да познае: тоя ли е дѣдо Стойменъ, дѣто имаше акълъ за деветъ села, а сега нѣма ни толкова, щото да знае да си повърне рахатлъка въ своята собствена кжца! . . .

Подирѣнъ на своята тоежка и така замисленъ за своята

грозна неволя, дѣдо Стоймена го избиваха деветъ пота, до като да избарабари това що е било, съ това що е сега! . . .

Мисли, дѣдо Стойменъ, мисли, па туку подскочи, като че му подвре нѣкой чемерика подъ носа. Той се изправи, свали капа отъ глава, погледна къмъ небето и продума: »Хвала ти, Боже, че ми малко повърна отъ памето, та ме сѣти, какво и що да чина».

Той си натисна пакъ капата на главата и, подпирайки се на своята тоежка, тръгна на къмъ стаичката съ стѣпки. които като че да бѣха по-здрави, по-силни, по-сигурни, отъ както бѣше навикналъ послѣдно врѣме да ходи, като да залита ту на лѣво, ту на дѣсно.

* * *

Утрѣ е пазаренъ день, а дѣдо Стойменъ станалъ у тъмни зори, облѣче се, натъкми се като за у касабата, прѣкрѣсти се прѣдъ иконичката и, безъ да го усѣтятъ домашнитѣ, той се ушжи за къмъ касабата, придруженъ отъ своята вѣрна другарка — неговата тоежка. До като настѣпи малка пладнина, а дѣдо Стойменъ бѣше у срѣдъ чаршията на касабата, при своя старъ достъ, дюканджия, съ когото дѣдо Стойменъ е правилъ съ хиляди-хиляди алжшъ-веришъ

— Слушай, приятелю — обърна се дѣдо Стойменъ къмъ своя достъ, — макаръ че отдавна не съмъ правилъ алжш-веришъ съ тебе, ама ще те молимъ за едно добро, у име на нашия старъ кафадарлъкъ. —

— За тебе, дѣдо Стоймене, всичко, до кждѣ ми ржка стига, готовъ съмъ да сторя

— Е, па, като си така добъръ достъ, щѣшъ ли да ми дадешъ на заемъ двѣ-три хиляди гроша?

— Хичъ лакърдия бива ли, дѣдо Стоймене? . . . на тебе и цѣлия дюкянъ пѣленъ съ стока, мога да ти заема; та, слава Богу, съ години съмъ търгувалъ, съ хиляди съмъ печалилъ, та зеръ за двѣ три хиляди гроша да нѣмашъ вѣра у мене! . . . Ете, на, буюрь, у тая кесия има тамънъ 3500 гроша бешлъци, алтильци, цванчета и ситнежъ

Дѣдо Стойменъ прибра у поясъ кесията, почерпи се съ своя старъ кафадаръ, па като се збогува какво що е редъ, подхвана своята тоежка и си тръгна за къмъ село

* * *

Да бѣше се разпукнала земята на деветдесетъ и деветъ

педи у дворищата на дѣдо Стоймена, по-малко би се узбунила неговата челядъ, отъ що бѣше узбунена на другия день, слѣдъ като дѣдо Стойменъ ходи у касабата. Пощърклѣло и мжжско и женско, па туку си попрошепнатъ нѣщо, вдигатъ рамѣнѣ, чудятъ се и маятъ се, като да бѣше влагика слѣзълъ у дѣдови Стойменови дворища! . . .

А, да речете че е станало нѣщо, Богъ знае какво, — не е, брате, нищо такова. Затворилъ се стареца, отъ заранѣта още у своята стаичка, па брой човѣка пари и си прави нѣ-какви хесапи. Истина, че отъ зори, до голѣма пладнина, все брой и хесапи, ама може на човѣка парицитѣ му да сж повече, па неможе да смогне да ги прѣброи! . . .

Най-напрѣдъ усѣтиха дечурлигата, че у дѣдовата Стойменова стаичка, отъ рани зори, купища съ пари се броятъ и пакъ нѣма свѣршване, не могатъ се прѣброи. Слѣдъ дечурлигата се изредиха, да назиратъ, прѣзъ пропуканитѣ дъски на вратата, и женската, па и мжжката челядъ. Вситѣ назиратъ и вситѣ, все у единъ гласъ, гракнали, като гаргитѣ, че дѣдо Стойменъ трѣбва да е изкопалъ отъ нѣкждѣ неброено иманье!.

Една отъ снахитѣ се кълнеше, въ очитѣ си, че тя сама, до като назирала прѣзъ вратата, прѣброила, че стария прѣхвърлилъ десетъ кисии все съ бешлици, една кисия, колко ягнешко сирище, съ маджарски алтѣни, а подъ одърчето имало още цѣлъ единъ козинявъ чувалъ пѣленъ съ пари

Друга една се кълнеше и печеше че не само една кисия като ягнешко сирище имало съ маджарски алтѣни, а цѣлъ шиникъ имало подъ одърчето съ такива алтѣни, отъ кждѣто дѣдо Стойменъ отбройвалъ и пѣлнилъ кисииѣ, които били баремъ най-малко тридесетъ — четридесетъ.

Единъ отъ зетѣветѣ се обърна къмъ другитѣ и имъ дума: море, хора, що се чудите и маете, . . . я си го знаехъ, като че у кърпа бѣше вързано, че стария има закопани пари! . . . Колко пжти съмъ го виждалъ да се опжти, ни въ това, ни въ онова врѣме и, право къмъ елшитѣ на горнята ливада. Стигне тамъ, па почне, така отдалечъ, да обикаля дѣнеритѣ на елшитѣ и, туку попримуши, ту тукъ, ту тамъ, съ своята тоежка, види се да позарови, ако нѣкоя къртица нѣкждѣ е подровила нѣкое мѣсто, което трѣбва да остане заровено.

Единъ видѣлъ едно, други чулъ друго, трети съгледалъ трето, но едно е отъ истина — по истина — ясно катъ бѣлъ день, че стария има пари и то трѣбва да бждатъ коджамити пари, като не може отъ зори до пладнѣ да ги прѣброи.

Чудото стана дваждъ по-голѣмо, когато дѣдо Стоймень брой денъ, брой два, брой три, па така кара цѣла недѣля. Ни му е ядене, като ядене, ни му е пияне, като пияне — хапне два-три залѣка, пийне нѣкоя чашка и пакъ бърза въ стаичката, заключи вратата, измъкне козинявия чувалъ изъ подъ одѣра и почне една кисия по друга, брой-брои до вечерята, дордѣ капне човѣкъ отъ умора.

У другата недѣля, на пазарския денъ, дѣдо Стоймень па се натъкми за у касабата, но сега го видоха всичкитѣ изъ челядѣта, защото не отиде пѣшъ, а накара да впрѣгнатъ кончето въ малката талижка, кждѣто се намѣсти самъ дѣдо Стоймень и хвана дизгинитѣ у рждѣ.

У касабата дѣдо Стоймень теслими у рждѣтѣ на своя достъ кисията съ паритѣ, що бѣше зелъ отъ него и отиде у брашовската чаршия, та си избра единъ хубавъ, шаренъ сандѣкъ, окованъ въ кшошетата съ желѣзни тенекии и стѣгнатъ съ двѣ яки заключалки.

Още не бѣше ни икиндия минало при вечеръ, когато дѣдо Стоймень вкара талишката у дворището. Тукурече цѣлата челядъ, що бѣше у двора, остана съ зинали уста, когато дѣдо Стоймень свали отъ талишките шарения сандѣкъ, съ двѣтѣ заключалки и го отнесе право у своята стаичка и заключи слѣдъ себе си вратата. На ли пусто тъмно у стаичката, а старецътъ не запали свѣщъ, та не можаха да видятъ тѣзи, що назираха прѣзъ спуканитѣ дѣски какво тури дѣдо Стоймень въ новия сандѣкъ. Чуха само, че нѣщо слага, реди, тупка, па послѣ взе та заключи и двѣтѣ заключалки; заключи ги така яко, че всички отъ вѣнка чуха, какъ щракна по два пжти всѣка една отъ тѣхъ.

Ехъ, пари му сж, малъ му е, дума по нѣкой отъ мжжката челядъ, па, хелбете, ще заключва човѣка! . . . Оно, що е рекълъ нѣкой, грошъ да имашъ у кърпа, па пакъ ще завързвашъ по деветъ вжзли, а камо ли, такова едно иманье, съ което ще можешъ да откупишъ цѣла касаба и съ конацитѣ барабаръ.

* * *

Я да речемъ отъ едно на десеть, а вие да речете на сто, на хилядо . . . море на хиляди порастна ихтибаро на дѣдо Стоймена между неговата челядъ. Сега вече не би се плашили отъ хърканието му у съне, не би се гнусили отъ мясканието му на софрата, нито е вече старъ пощурѣлъ, ни . . . тая вѣра! Дѣдо Стоймень стана пакъ най-памятния човѣкъ между своята

челядь, както що бѣ и въ селото. Що годъ загатнеше нѣщо да рече, или да поиска, а оно, дордѣ да издума, и — свършено. Мжжката челядь пакъ захвана да гледа съ сжция икрамъ на дѣдо Стоймена, както що гледаше прѣди да подѣли имота си. А колкото за женската челядь, она омекна като памукъ, да речешъ, че никога не е била, ни колко на влакно, нѣщо противъ дѣдо Стоймена. Пакъ захванаха, една прѣзъ друга, да се надваркватъ, коя повече да му угоди, повече да му послужи — повече да му се покаже харна. Веднѣжъ ще се изправи прѣдъ него една отъ снахитѣ, съ запрѣтнати ржжаве и ще го пита, какъ ще му се по-хареше баницата, дали съ месо, или съ сирене. Дѣдо Стоймень я загледа право въ очитѣ, понасмѣ се малко, па ѝ отговаря: па, колко за мене, снахо, все едно ми е, оти и така не мога да ямъ вечеръ тестено; знаешъ, тежи на сърдце, па човѣкъ хърка повече ношно врѣме . . . Завалията снаха потъна у земи! . . . Като почна отъ вратѣтъ, та чакъ до челото, — цѣлата стана като божуръ червена! . . .

Други пжтъ, другата снаха, дошла съ легена и ибрика да му поляе да си измие ржцѣтъ прѣди яденъе. Изми си дѣдо Стоймень ржцѣтъ, тя му прѣмѣтна пешкира прѣзъ ржцѣ, а той бриши ржцѣ и се загледалъ у забрадката ѝ, па ѝ дума:

— Ама, снахо, що ти е такава овехтѣла забрадката, защо не си купишъ по-нова, или може да чекашъ че ще дотрѣбватъ скоро черни забрадки да врѣзвате всички, що сте женска челядь! . . . Ехъ, тѣзи думи я попариха сирота, като изъ цѣлъ котелъ кипѣла вода! . . . Да речешъ че я удари нѣкой съ куршумъ у срѣдъ гърди! . . .

Така, поредъ, малко днесъ, малко утрѣ, дѣдо Стоймень накара и мжжката и женската челядь да се хапятъ по деветъ пжти на едно мѣсто за всичко, що му сж вършили, отъ като имъ раздѣли своя имотъ.

Ама, на ли пуста надежда на шарения сандѣкъ, они не само че прѣгльцаха всичко, но и трѣпераха прѣдъ сѣнкята на дѣдо Стоймена. Отдавна вече малката стаичка, задъ дворѣтъ, бѣше пакъ напълнена съ непрана вълна, а дѣдо Стоймень, заедно съ своя шаренъ сандѣкъ, се бѣше намѣстилъ въ най-добрата стая, до чердака, срѣщу градината съ люляктѣ. Па и на трапезата дѣдо Стоймень сѣдѣше, както едно врѣме, начело на всички и, отъ малко до голѣмо, всѣки гледаше кой по-голѣмъ икрамъ да му стори.

Като гледаше на този икрамъ, като се радваше на тѣзи обци грижи, дѣдо Стоймень, по нѣкога, ще се спрѣ прѣдъ

своя шаренъ сандѣкъ, ще го отвори, ще погледне въ това, що бѣ скрилъ въ него, ще се насмѣе подъ мустакъ и пакъ ще пустне капакътъ на сандѣка.

Заживѣ дѣдо Стойменъ пакъ харно, — отъ харно, по-харно, що рѣкълъ нѣкой, като бубрекъ въ лой. И постилкитѣ му — постилки, и завивкитѣ му — завивки, и гозбитѣ му, отъ харни — по-харни, и винцето му и ракията му — всичкото наредъ, каквото що и прилича за главата на такава една челядь, като дѣдо-Стойменовата. Подкара си дѣдо Стойменъ пакъ оня животъ, шу му вървѣше едно врѣме, като пълна гимия на »сеферъ«, кога си разкрие всичкитѣ платна.

Ехъ, Богъ бѣше поскратилъ, ама пакъ отпусна малко на широко! Кога онъ посака — всичко му се може! Сполай му!

* * *

Тѣзи подсладени години на дѣдо Стоймена взеха да се редятъ, една слѣдъ друга, като броеница, та направиха цѣлъ низъ.

Прѣзъ това врѣме у дѣдо Стойменовата челядь станаха десетина свадби и около двадесетъ-тридесетъ кръщенета. Прѣзъ цѣлия този низъ отъ години, челядта си мислеше само на шарения сандѣкъ, подъ одъра на дѣдо Стоймена, а самъ дѣдо Стойменъ го отваряше всѣка вечеръ и, при всѣко отваряне, се подсмиваше подъ мустакъ.

Оно, дѣто думатъ, море, що е море, па пакъ и то има брѣгъ — има край, па така е и съ човѣшки животъ; день по день, па се навива като вжже на чекъркъ, до като изъ единъ пжтъ допрѣ края, па — до тука!... Дойде редъ, та дотрѣбваха и черни забрадки.

Дѣдо Стойменъ боледува три-четири недѣли, па се извърна единъ день та умрѣ.

Челядта му го отрѣди и оплака, каквото що си е редъ — съ деветинитѣ му, съ поманитѣ му — съ всичко, що вѣра и законъ писува.

Дочекаха и четиридесетницата, па и на нея бѣха сложени голѣми софри, да помѣнатъ дѣдо Стоймена и да хапнатъ и пийнатъ за Богъ да прости.

На другиятъ день, слѣдъ четиридесетницата, бѣше отредено отъ старейтѣ на челядта да се отвори шарениятъ сандѣкъ и да се подѣли туй, що има у него, между челядта, кому що припада по-право.

Истина, че дѣдовата Стойменова челядь е зговорна по между си, ама колкото за адетъ, повикаха селскиятъ кметъ,

писаро, даскало, па повикаха и петъ-шестъ души по-стари и паметни хора отъ селото.

Челядь голѣма, па и чужди свѣтъ надошелъ повече, та ни една отъ стаитѣ не може да побере всичкитѣ хора, та рекоха да изнесатъ шарения сандѣкъ въ срѣдѣ двора и тамъ да го отворятъ. Едно само жалѣха, че ключоветѣ отъ ключалкитѣ никждѣ не се намѣриха, та трѣбваше да се чупятъ ключалкитѣ, за което бѣше повиканъ и селскиятъ ковачъ.

Когато бѣше всичко готово и ключалкитѣ одхврѣкнаха подъ силнитѣ удари на чуктѣ на ковача, всички се повдигаха на прѣсти и протѣгваха шия, за да видятъ голѣмото имане, що закриваше капактѣ на шарения сандѣкъ. Навързаха се десетина реда вериги отъ човѣшки рамена, па всѣко бута, всѣко натиска, за да може прѣвъ да види онова сребро, и онова злато дѣдово Стойменово, за което свѣто приказваше, че отъ дълги години и слънце не ги е видѣло.

Като вдигнаха капака, показа се козинявия чувалъ, за който цѣлата челядь на дѣдо Стоймена знаеше, че прѣди да се купи шарения сандѣкъ, въ него е крилъ старецтѣ киситѣ съ паритѣ, що ги брои една цѣла недѣля. Кметтѣ, който прѣвъ брѣкна да извади изъ сандѣка козинявия чувалъ, опита се да го повдигне, но като му се видѣ повечко тежкъ, отъ колкото мислѣше, той покани писарьтѣ да му помогне. Това накара събраниятѣ свѣтъ да налучква всѣки каквото знае. Едни викаха: сребро е, а други — злато е. И еднитѣ и другитѣ се лѣжеха, защото нито бѣше сребро, нито злато. Развързаха чувала и подхванаха дѣното, за да изтърсятъ имането изъ него. Въмѣсто имане, измѣкна се изъ чувала единъ голѣмъ синкявъ камѣкъ, като отъ нѣкой синоръ, а заедно съ камѣктѣ и едно ново, якичко, конопено вжже. На края на вжжето бѣше привързана съ конецъ една малка хартийшка, на която селскиятъ даскалъ прочете съ силенъ гласъ, като кога чете »вѣрую« въ черквата:

»Отъ мене аманетъ на всѣки харенъ човѣкъ, който носи паметъ у главата си, што, ако му доде нѣкога нѣкоя луда мисль у главата, да подѣля, прѣди смърттѣ си, своя имотъ между челядта си, а онъ, прѣди да стори това, да вземе или да се обѣси съ това вжже, или пѣкъ да си привѣрже тоя камѣкъ на шия и да рипа у водата, кждѣто намѣри най-дѣлоктѣ вирь! . . .»